ISSN 0973-2616

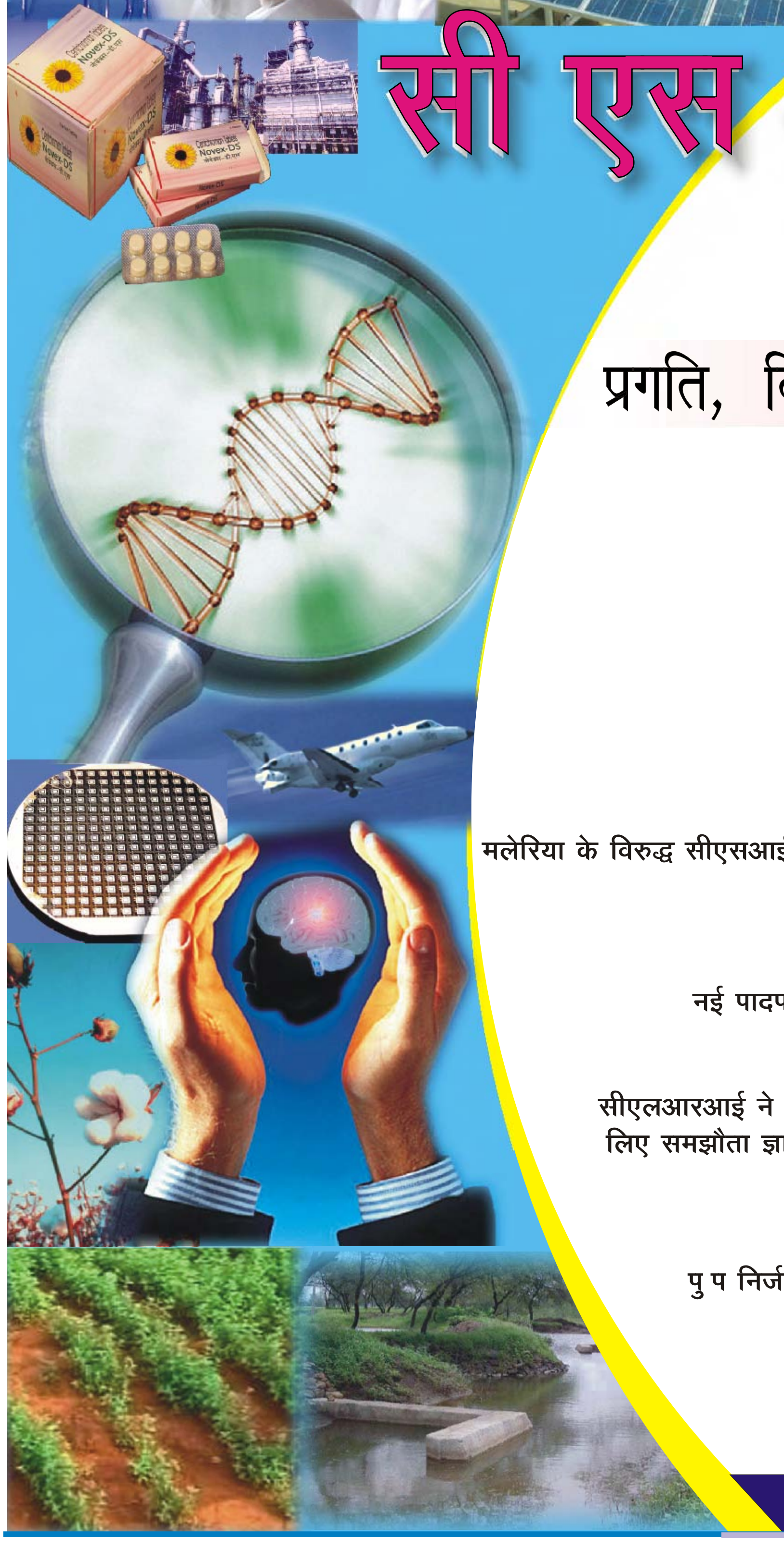

सी एस आई आर समाचार

प्रगति, विश्वास और आशा

वर्ष 28 अंक 6 जून 2011

इस अंक में

82
मलेरिया के विरुद्ध सीएसआईआर की औ ाधि सुरक्षा.....

84
आईपीआर सुरक्षा और
नई पादप किस्मों का पंजीकरण.....

88
सीएलआरआई ने चमड़े के जैव प्रसंस्करण के
लिए समझौता ज्ञापन पर हस्ताक्षर किए.....

89
पु प निर्जलीकरण हेतु कार्यशाला.....

91
रावअसं द्वारा माइक्रोबियल
टेक्नोलोजी हस्तान्तरण.....

website: http://www.csir.res.in

मलेरिया के विरुद्ध सीएसआईआर की औषधि सुरक्षा

MÉÉàÉªÉÉ BÉÉ ®ÉiÉ àÉ, àÉSU®É uÉ®É àÉSÉÉªÉÉ VÉÉxÉ ´ÉÉãÉÉ =i{ÉÉiÉ, =xÉBÉÉ BÉÉ]xÉ BÉÉ ¤ÉÉn cÉxÉ ´ÉÉãÉÉ nJÉnÉªÉÉ JÉVÉãÉÉ BÉÉ BÉÉ®hÉ £ÉãÉÉªÉÉ xÉcÉ VÉÉ ºÉBÉÉiÉÉ* <ºÉBÉÉ +ÉãÉÉ´ÉÉ +ÉMÉÉ® BÉÉ]xÉ ´ÉÉãÉÉ àÉSU®, {ãÉÉVàÉÉÉbªÉàÉ xÉÉàÉBÉÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ ºÉ +ÉSUÉ iÉ®c ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ cÉ iÉÉ ÉºlÉÉiÉ +ÉÉ® £ÉÉ JÉ®É¤É cÉ VÉÉiÉÉ c* É´É¶É BÉÉ अधिकांश उष्ण कटिबंध क्षेत्रों विशेष रूप से AÉ¶ÉªÉÉ, +É|ÉÉÉBÉÉÉ, àÉvªÉ +ÉÉ® nÉFÉhÉÉ +ÉàÉÉ®BÉÉÉ àÉ AºÉÉ cÉiÉÉ c VÉcÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ +ÉÉàÉiÉÉ® ºÉ {ÉÉãÉiÉÉ c +ÉÉ® ãÉÉMÉ <ºÉ ®ÉMÉ BÉÉ PÉÉiÉBÉÉ VÉÉ]ãÉiÉÉ+ÉÉ BÉÉ ZÉãÉiÉ c*

+ÉÉÉnBÉÉãÉ ºÉ YÉÉiÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ, {ãÉÉVàÉÉÉbªÉàÉ BÉÉ SÉÉ® |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉ BÉÉ®hÉ cÉiÉÉ c ãÉÉBÉÉxÉ {ãÉÉVàÉÉÉbªÉàÉ {ÉÉãÉºÉÉ{É®àÉ ºÉ¤ÉºÉ JiÉ®xÉÉBÉ cÉiÉÉ c* +ÉxªÉ iÉÉxÉ |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ c: {ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBÉºÉ, {ãÉÉ. àÉãÉÉ®ªÉÉ< +ÉÉ® {ãÉÉ. +ÉÉ´ÉãÉ ÉVÉxÉºÉ +ÉÉàÉiÉÉ® ºÉ VÉÉ´ÉxÉ BÉÉ ÉãÉA PÉÉiÉBÉ ®ÉMÉ xÉcÉ cÉiÉÉ* àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ {ÉcãÉÉ |£ÉÉ´ÉÉ ={ÉSÉÉ® ÉBÉºÉxÉBÉÉxÉÉ ´ÉÉÉ BÉÉ UÉãÉ ºÉ ÉàÉãÉÉ lÉÉ ÉVÉºÉàÉ BÉ´ÉÉxÉÉxÉ cÉiÉÉ c-ªÉc ºÉjÉc´ÉÉ ¶ÉiÉÉ¤nÉ ºÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ ABÉ ज्ञात औषधि है। क्लोरोक्वीन फॉस्फेट सभी मलेरिया परजीवियों की मनचाही औषधि है।

ªÉtÉÉ{É BÉãÉÉ®ÉBÉ´ÉÉxÉ +ÉÉVÉ £ÉÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ ÉãÉA ´ªÉÉ{ÉBÉ °ô{É ºÉ |ÉªÉÉMÉ BÉÉ VÉÉiÉÉ c, इस औषधि के प्रति अक्सर प्रतिरोध भी nJÉÉ MÉªÉÉ c VÉÉ ºÉÉàÉÉxªÉiÉªÉÉ ={ÉSÉÉ® ºÉÉ®hÉÉ BÉÉ +ÉxÉºÉÉ®hÉ xÉ BÉ®xÉ BÉÉ BÉÉ®hÉ cÉiÉÉ c* =nÉc®hÉ BÉÉ ÉãÉA {ãÉÉ.{ÉÉãÉºÉÉ{É®àÉ +ÉÉ® {ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBÉºÉ BÉÉ BÉãÉÉ®ÉBÉ´ÉÉxÉ BÉÉ |ÉÉiÉ®ÉävÉ +É£ÉÉÉãÉÉJÉiÉ ÉBÉªÉÉ MÉªÉÉ c* <ºÉÉãÉA, ãÉ¤É समय तक दुनिया भर में एक ऐसी औषधि BÉÉ JÉÉVÉ cÉiÉÉ ®cÉ VÉÉ BÉãÉÉ®ÉBÉ´ÉÉxÉ ºÉ VªÉÉnÉ |£ÉÉ´ÉÉ cÉ +ÉÉ® ÉVÉºÉºÉ |ÉiÉ®ÉävÉ É´ÉBÉÉºÉiÉ cÉxÉ BÉÉ +É´ÉºÉ® BÉÉ cÉ VÉÉA* ªÉc

गर्व का विषय है कि सीएसआईआर प्राकृतिक और संश्लेषित औषधियों की खोज में अग्रणी ®cÉ c ÉVÉxÉBÉÉ ={ÉªÉÉMÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ É´Éâó r किया जा सके क्योंकि यह गर्म देशों विशेष °ô{É ºÉ £ÉÉ®iÉ àÉ +ÉiªÉxiÉ É´ÉxÉÉ¶ÉBÉÉÉ®É c*

केन्द्रीय औषध अनुसंधान संस्थान (ºÉÉbÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), ãÉJÉxÉ>ó BÉÉ ´ÉÉYÉÉÉxÉBÉÉ xÉ मलेरिया रोधी औषधि विकसित करने में +ÉOÉhÉÉ BÉÉªÉ ÉBÉªÉÉ c* <ºÉBÉÉ ÉãÉA, ÉSÉÉBÉÉiºÉÉ BÉÉ {ÉÉ®{ÉÉ®BÉÉ {ÉrÉiÉªÉÉ àÉ +ÉxÉBÉÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉ iÉÉ¤É iÉBÉÉ +ÉÉVÉàÉÉªÉÉ MÉªÉÉ VÉÉ¤É iÉBÉÉ सीडीआरआई को केन्द्रीय औषध एवं सगंध {ÉÉvÉÉ ºÉºlÉÉxÉ (ºÉÉàÉÉ{É), ãÉJÉxÉ>ó BÉÉ ºÉÉlÉ BÉÉÉàÉ BÉÉ®iÉ cA +ÉÉ]ÉàÉÉÉVÉÉªÉÉ AxÉ+ÉÉ (º´ÉÉ] ´ÉàÉ´Éb) ºÉ +ÉÉ]Én® नामक औषधि विकसित BÉÉ®xÉ àÉ àÉci´É{ÉhÉ ºÉ{ÉEãÉiÉÉ xÉcÉ ÉàÉãÉÉ*

+ÉÉ]Én® àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ BÉÉ É´Éâó r àÉÉxÉ´É ¶É®É® BÉÉ ®FÉÉ BÉÉ®xÉ BÉÉ ÉãÉA ÉBÉÉºÉ iÉ®c BÉÉàÉ BÉ®iÉÉ c? |ÉBÉÉÉiÉ xÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ´ÉªÉÉ BÉÉ ABÉÉ VÉÉ]ãÉ VÉÉ´ÉxÉ SÉ#É प्रदान किया है जिसमें दो पोषक होते हैं। AxÉÉÉ{ÉÉãÉÉÉVÉ VÉÉÉiÉ BÉÉ àÉÉnÉ àÉSU® àÉãÉÉ®ªÉÉ परजीवी की प्राथमिक पोषक होती है जबकि मनुष्य द्वितीयक पोषक होता है। यह रोग àÉÉxÉ´É ¶É®É® àÉ iÉ¤É ÉºÉ® =~ÉiÉÉ c VÉ¤É ABÉ ºÉ#ÉÉàÉiÉ AxÉÉÉ{ÉÉãÉÉÉVÉ àÉSU® =ºÉ BÉÉ]iÉÉ c

+ÉÉ]ÉàÉÉÉºÉªÉÉ AxÉ+ÉÉ BÉÉ {ÉÉvÉÉ

+ÉÉ® àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ BÉÉ º{ÉÉ®ÉVÉÉ<] xÉÉàÉBÉÉ ºÉ#ÉÉàÉiÉ +É´ÉºlÉÉ BÉÉ =ºÉBÉÉ ®kÉ àÉ +ÉiÉ´ÉÉ¶ÉiÉ BÉÉ® nÉiÉÉ c*

ABÉ ¤ÉÉ® àÉÉxÉ´É ®kÉ |É´ÉÉc àÉ º{ÉÉ®ÉVÉÉ<] BÉÉ |É´É¶É BÉÉ®xÉ BÉÉ ¤ÉÉn BÉªÉÉ cÉiÉÉ c? ÉxÉÉ¶SÉiÉ रूप से, परजीवी अपने पोषक की यकृत और रक्त कोशिकाओं को नष्ट करने की ªÉÉjÉÉ {É® ÉxÉBÉãÉ {É½iÉÉ c* <ºÉàÉ +ÉÉàÉiÉÉ® ºÉ àÉSU® BÉÉ BÉÉ]xÉ BÉÉ ¤ÉÉn ABÉ ºÉ iÉÉxÉ ºÉ{iÉÉc BÉÉ ºÉàÉªÉ ãÉMÉiÉÉ c* <ºÉ =nÉ´ÉxÉ BÉÉãÉ BÉÉ ¤ÉÉn cÉ ®ÉMÉ àÉ ¤ÉÉàÉÉ®É BÉÉ ãÉFÉhÉ =£É®xÉ ¶ÉÉ°ô cÉiÉ c +ÉÉ® ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ BÉÉ®xÉ ´ÉÉãÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ BÉÉ VÉÉiÉÉ +ÉÉ® ºÉ#ÉÉàÉhÉ ºÉ {É´É ®ÉMÉÉ BÉÉ º´ÉÉºlªÉ {É® ÉxÉ£É® BÉÉ®iÉ c*

iÉVÉÉ ºÉ PÉàÉiÉ cA º{ÉÉ®ÉVÉÉ<], ®kÉ |É´ÉÉc BÉÉ ºÉÉlÉ VÉãnÉ cÉ ªÉBÉÉiÉ iÉBÉÉ {ÉcSÉxÉ BÉÉ ®ÉºiÉÉ f f ãÉiÉÉ c, VÉcÉ ´É {ÉÉ®{ÉBÉ´É cÉiÉÉ c +ÉÉ® àÉ®ÉVÉÉ<] àÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ cÉiÉÉ c* VÉºÉ-VÉºÉ =xÉBÉÉ ºÉJªÉÉ ¤É¸iÉÉ c, ªÉBÉÉiÉ BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉA {ÉÉ]xÉ ãÉMÉiÉÉ c +ÉÉ® ´É ®ÉÉ{ÉºÉ ®kÉ |É´ÉÉc àÉ {ÉcSÉ VÉÉiÉ c* +ÉiÉiÉ& ´É àÉÉxÉ´É BÉÉ ãÉÉãÉ ®óÉVÉ® BÉÉÉÉhÉBÉÉÉ+ÉÉ {É® +ÉÉ#ÉàÉhÉ BÉÉ®iÉ c +ÉÉ® ªÉcÉ ´É SÉ#É °ô{É àÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ cBÉÉ®]Éì{ÉÉVÉÉ<], ¶ÉÉ<VÉÉx]ºÉ ¤ÉxÉiÉ c +ÉÉ® É{ÉÉ® ºÉ àÉÉ®VÉÉ<] àÉ ¤ÉnãÉ VÉÉiÉ c*

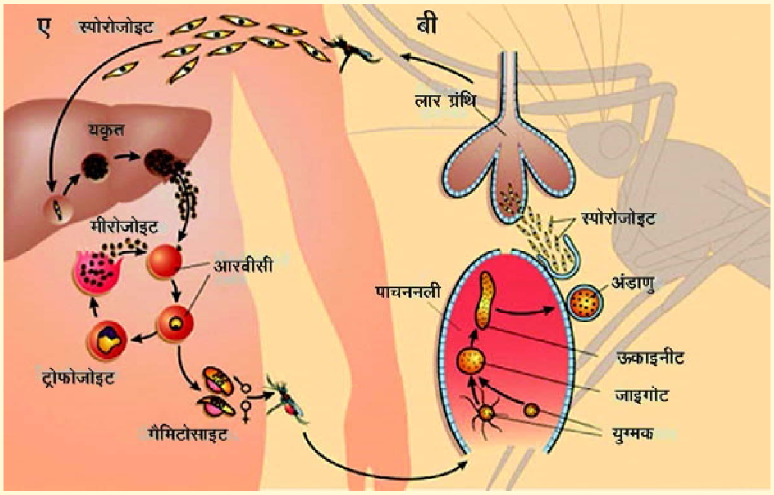

मानव पोषक में लाल रुधिर BÉÉÉhÉBÉÉÉ+ÉÉ ºÉ ¤ÉÉc® ªÉÉxÉÉ ABÉºÉÉ <É®mÉÉºÉÉ<É]BÉE ºÉ#ÉEàÉhÉ BÉÉÉ +É´ÉºlÉÉ àÉ ªÉBÉÉiÉ ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ cÉiÉÉ c, VÉ¤ÉÉBÉE <É®mÉÉºÉÉ<É]BÉE +É´ÉºlÉÉ àÉ ãÉÉãÉ âóÉvÉ® BÉÉÉhÉBÉÉÉA ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ cÉiÉÉ c*

àÉãÉÉ®ªÉÉ àÉ +ÉÉ£É-ãÉÉFÉÉhÉBÉE V´É® BÉÉÉ +ÉÉxÉÉ +ÉÉ® ~b BÉÉÉ ãÉMÉxÉÉ iÉ¤É cÉ cÉiÉÉ c VÉ¤É àÉÉ®ÉVÉÉ<] ªÉBÉÉiÉ BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉÉ+ÉÉ ºÉ ÉxÉBÉEãÉBÉÉ® ãÉÉãÉ âóÉvÉ® BÉÉÉhÉBÉÉÉ+ÉÉ BÉÉÉ ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ BÉÉ®xÉ VÉÉiÉ c* ABÉ ¤ÉÉ® ãÉÉãÉ âóÉvÉ® BÉÉÉhÉBÉÉÉ+ÉÉ àÉ {ÉcSÉxÉ BÉE ¤ÉÉn, àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ {ÉxÉ{ÉiÉ c +ÉÉ® +É{ÉxÉ ¤ÉciÉ ºÉ |ÉBÉÉÉ® ¤ÉxÉÉxÉ BÉE ÉãÉA iÉ¤É iÉBÉE |ÉVÉÉxÉiÉ cÉiÉ c, जब तक कोई मच्छर इस संक्रमित पोषक ºÉ ®kÉÉcÉ® ãÉiÉÉ c +ÉÉ® {É®VÉÉ´ÉÉ ªÉkÉE ãÉÉãÉ âóÉvÉ® BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉÉA +ÉiÉÓÉÉciÉ BÉÉ® ãÉiÉÉ c*

+ÉiÉÓÉÉciÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ, MÉÉàÉ]ÉºÉÉ<] BÉE °ô{É àÉ AxÉÉÉ{ÉEãÉÉVÉ àÉSU® BÉE +ÉÉàÉÉ¶ÉªÉ àÉ {ÉcSÉiÉ c* ªÉ MÉÉàÉ]ÉºÉÉ<] ªÉcÉ xÉ® +ÉÉ® àÉÉnÉ ªÉMàÉBÉÉÉ BÉE °ô{É àÉ É´É£ÉÉniÉ cÉBÉE® àÉSU® BÉÉÉ {ÉÉSÉxÉ xÉãÉÉ àÉ ÉàÉãÉiÉ c* {ÉÉ®hÉÉàÉº´É°ô{É ¤ÉxÉxÉ ´ÉÉãÉÉ, >óBÉÉÉ<xÉÉ], {ÉÉSÉxÉxÉãÉÉ BÉÉÉ ÉÉkÉÉ BÉÉÉ ´ÉvÉBÉÉ® =ºÉàÉ +ÉbÉhÉ =i{ÉxxÉ BÉÉ®iÉÉ c* ªÉc +ÉbÉhÉ {ÉE]iÉÉ c +ÉÉ® +ÉiÉiÉ& àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ BÉE ºÉ#ÉEàÉhÉBÉÉÉ®É |ÉÉ°ô{É º{ÉÉ®ÉVÉÉ<]É BÉÉÉ ÉxÉàÉÉkÉÉ BÉÉ®iÉÉ c VÉÉ àÉSU® BÉÉÉ ãÉÉ® OÉÆlÉªÉÉ àÉ {ÉcSÉ VÉÉiÉ c* +ÉÉ® +É¤É ºÉ#ÉÉÉàÉiÉ àÉSU® {É®É तरह नए मानव पोषक को संक्रमित करने BÉE ÉãÉA iÉèªÉÉ® cÉiÉÉ c* {É®VÉÉ´ÉÉ BÉÉÉ VÉÉ´ÉxÉ SÉ#ÉE iÉ¤É cÉ {É®É cÉiÉÉ c VÉ¤É AxÉÉÉ{ÉEãÉÉVÉ मच्छर मानव पोषक को काटता है और º{ÉÉ®ÉVÉÉ<] BÉÉÉ àÉÉxÉ´É ®kÉE |É´ÉÉc àÉ ÉxÉàÉÉkÉÉ BÉÉ®iÉÉ c*

V´É® +ÉÉ® º´ÉnxÉ BÉE ¤ÉÉn +ÉSÉÉxÉBÉÉ ~b ãÉMÉxÉ BÉÉÉ SÉ#ÉEªÉ +É´ÉºlÉÉ, **{ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBÉºÉ** +ÉÉ® **{ãÉÉ. +ÉÉ´ÉãÉ** ºÉ#ÉEàÉhÉ àÉ nÉ ÉnxÉÉ BÉÉÉ cÉiÉÉ c, VÉ¤ÉÉBÉE **{ãÉÉ. àÉãÉÉ®ªÉÉ<** àÉ iÉÉxÉ Én´ÉºÉÉªÉ cÉiÉÉ c* **{ãÉÉ. {ÉEÉãºÉÉ{É®àÉ** àÉ |ÉiªÉBÉE 36-48 PÉ]É BÉE ¤ÉÉn V´É® BÉÉÉ {ÉxÉ®É´ÉkÉ cÉiÉÉ c ªÉÉ ãÉMÉÉiÉÉ® V´É® ¤ÉxÉÉ ®ciÉÉ c* àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉE |ÉBÉÉÉ{É ºÉ PÉÉiÉBÉE ®kÉÉã{ÉiÉÉ (एनीमिया) और विशेष रूप से बच्चों में मस्तिष्क क्षति के कारण संज्ञानात्मक क्षति cÉ ºÉBÉÉiÉÉ c* ºÉ¤ÉºÉ JÉ®É¤É ÉºlÉÉiÉ **{ãÉÉ. {ÉEÉãºÉÉ{É®àÉ** BÉE ºÉ#ÉEàÉhÉ BÉE É¶ÉBÉÉÉ® ãÉÉMÉÉ BÉÉÉ cÉiÉÉ c BÉªÉÉÉBÉÉ =xÉàÉ ®kÉE-»ÉÉ´É, ªÉBÉÉiÉ +ÉÉ® MÉÖnÉ BÉÉÉ BÉÉÉàÉ xÉ BÉÉ®xÉÉ, nÉ® {É½xÉ +ÉÉ® BÉÉÉàÉÉ BÉÉÉ ºÉàÉÉºªÉÉ cÉ ºÉBÉÉiÉÉ c* àÉãÉÉ®ªÉÉ {É®VÉÉ´ÉÉ BÉE <ºÉ VÉÉxÉãÉ´ÉÉ +ÉÉ#ÉEàÉhÉ ºÉ +ÉÉvÉBÉÉiÉ® ÉºlÉÉiÉªÉÉ àÉ {ÉÉÉ½iÉ BÉÉÉ àÉiªÉ cÉ VÉÉiÉÉ c* **{ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBÉºÉ** +ÉÉ® **{ãÉÉ. +ÉÉ´ÉãÉ** BÉE ºÉ#ÉEàÉhÉ ºÉ +ÉÉàÉiÉÉÉ® ºÉ VÉÉhÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ cÉiÉÉ c, ÉVÉºÉàÉ ªÉBÉÉiÉ àÉ MÉ{iÉ {É®VÉÉ´ÉÉ´ÉªÉÉ BÉÉÉ ={ÉºlÉÉiÉ BÉE BÉÉÉ®hÉ BÉÉ< àÉcÉxÉÉ ªÉÉ वर्षों के बाद सम्पर्क में आते ही मलेरिया É{ÉÉ® ºÉ cÉ ºÉBÉÉiÉÉ c*

+ÉÉ]Én®, ´ÉÉºiÉ´É àÉ **+ÉÉ]ÉàÉÉÉºÉªÉÉ AxÉ+ÉÉ** xÉÉàÉBÉÉ {ÉÉvÉ BÉE ºÉÉ#ÉÉªÉ PÉ]BÉE +ÉÉ]ÉÉàÉÉºÉxÉÉxÉ BÉÉÉ अर्धसंश्लेषित व्युत्पन्न है। ºÉÉbÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ +ÉxÉBÉE {É´É नैदानिक, आविषालुक और +ÉxªÉ ÉxÉªÉÉàÉBÉE +ÉvªÉªÉxÉ ÉBÉEA जिनमें न केवल औषधि को +ÉiªÉxiÉ ºÉ®ÉFÉiÉ {ÉÉªÉÉ MÉªÉÉ ¤ÉÉãBÉE iÉVÉÉ ºÉ É#ÉEªÉÉ BÉÉ®xÉ ´ÉÉãÉÉ ®kÉE +ÉiÉ®ÉvÉBÉE (¶ÉÉ<VÉÉÉx]ºÉÉ<bãÉ) BÉÉàÉBÉE {ÉÉªÉÉ MÉªÉÉ VÉÉ ®kÉE àÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉÉ <É®mÉÉºÉÉ<É]BÉE +É´ÉºlÉÉ {É® +ÉÉ#ÉEàÉhÉ BÉÉ®iÉÉ c* £ÉÉ®iÉ BÉE àÉãÉÉ®ªÉÉ |ÉhÉiÉ ºÉÉiÉ FÉjÉÉ àÉ, 500 ºÉ +ÉÉvÉBÉE ®ÉÉMÉªÉÉ {É® ÉBÉEA MÉªÉ ´ªÉÉ{ÉBÉE xÉnÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉ xÉ ¤ÉciÉ® {ÉÉ®hÉÉàÉ |ÉnÉ¶ÉiÉ ÉBÉEA c* +ÉÉ]Én®, ºÉ®¥ÉãÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ ºÉÉciÉ BÉEãÉÉ®ÉBÉÉ´ÉÉxÉ |ÉÉiÉ®ÉvÉÉ **{ãÉÉ.{ÉEÉãºÉÉ{É®àÉ** àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉE ®ÉÉMÉªÉÉ BÉÉÉ ÉuiÉÉªÉBÉÉ ={ÉSÉÉ® BÉE °ô{É àÉ nÉ VÉÉiÉÉ c*

£ÉÉ®iÉ BÉE bÉMÉ BÉE]ÉãÉ® VÉxÉ®ãÉ xÉ BÉÉ´ÉãÉ +ÉºÉ{ÉiÉÉãÉÉ +ÉÉ® xÉÉºÉÉÇ cÉàÉ àÉ +ÉÉ]Én® BÉE प्रयोग की अनुमति दे दी है। इस औषधि के PÉÉiÉBÉE **{ãÉÉ. {ÉEÉãºÉÉ{É®àÉ** àÉãÉÉ®ªÉÉ àÉ ÉuiÉÉªÉBÉE ={ÉSÉÉ® BÉE °ô{É àÉ BÉEãÉÉ®ÉBÉÉ´ÉÉxÉ |ÉÉiÉ®ÉvÉÉ ÉºlÉÉiÉ àÉ cÉ ={ÉªÉÉMÉ ÉBÉEA VÉÉxÉ BÉE ÉxÉn¶É c* +ÉÉ]Én® BÉE +ÉÉiÉ={ÉªÉÉMÉ BÉÉÉ ®ÉBÉxÉ BÉE ÉãÉA <ºÉBÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ |ÉÉlÉÉàÉBÉE ={ÉSÉÉ® BÉE °ô{É àÉ ÉBÉEA VÉÉxÉ BÉÉÉ +ÉxÉàÉÉnxÉ xÉcÉ ÉBÉEªÉÉ गया है जिससे कहीं इस औषधि के प्रति भी |ÉÉiÉ®ÉvÉ =i{ÉxxÉ xÉ cÉ VÉÉA* ºÉÉbÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ lÉÉàÉºÉ BÉÉàÉÉBÉÉãºÉ ÉãÉ., àÉàÉ¤É< BÉÉÉ <ºÉ औषधि का लाइसेंस दिया है, जो इसका ´ªÉÉ{ÉÉ® **<-àÉãÉ** BÉE]b xÉÉàÉ ºÉ +ÉiÉ´ÉÉ¶ÉiÉ ÉBÉEA VÉÉxÉ ´ÉÉãÉ ÉxÉªÉÉàÉxÉ BÉE °ô{É àÉ BÉÉ® ®cÉ c* n¶É BÉE É´ÉÉÉ£ÉxxÉ £ÉÉMÉÉ àÉ ÉSÉÉBÉÉiºÉBÉÉÉ

uÉ®É {ãÉÉ. {ÉÉÉãºÉ{É®àÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ ºÉ {ÉÉÉ½iÉ 400 ®ÉÉMɪÉÉ {É® +ÉÉ]Én® BÉÉ |É£ÉÉ´ÉiÉÉ +ÉÉ® ºÉ®FÉÉ BÉÉ VÉÉSÉ BÉÉ VÉÉ SÉBÉÉ c* <ºÉ औषधि BÉÉ BÉÉ< {ÉÉ¶´É |É£ÉÉ´É £ÉÉ xÉcÉ nJÉ MÉA c*

ºÉÉbÉ+ÉÉ®+ÉÉ< BÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ xÉ ABÉ और भी मलेरिया रोधी औषधि - **BÉÉ{ÉÉ=b 80/53** - É´ÉBÉÉºÉiÉ BÉÉ c ÉVɺÉBÉÉ <]®xÉ¶ÉxÉãÉ xÉÉxÉ|ÉÉ{É®É<]®É xÉÉàÉ (+ÉÉ<AxÉAxÉ) **¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ** c, VÉÉ ´ÉÉºiÉ´É àÉ |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉÉ ´ªÉi{ÉxxÉ c* |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ {ÉxÉ®É´ÉiÉxÉ-®ÉvÉÉ, **{ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBºÉ** àÉãÉÉ®ªÉÉ àÉ ®ÉMÉ®ÉvÉÉ BÉÉ ÉãÉA àÉãÉÉ®ªÉÉ®ÉvÉÉ BÉ º{É àÉ |ɪÉÉMÉ BÉÉ VÉÉxÉ वाली एकमात्र उपलब्ध औषधि है। हालांकि इस औषधि के अनेक पार्श्व प्रभाव c* ºÉ¤ÉºÉ +ÉÉàÉ {ÉÉ¶´É |É£ÉÉ´É c àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉÉÉàɪÉÉ ÉVɺÉàÉ ®kÉ àÉ àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉ (met Hb) BÉÉ àÉÉjÉÉ ¤É¸ VÉÉiÉÉ c ÉVɺÉBÉ BÉÉ®hÉ >óiÉBÉÉ àÉ +ÉÉBºÉÉVÉxÉ ÉxÉàÉkÉ BÉ®xÉ BÉÉ ®kÉ BÉÉ FÉàÉiÉÉ BÉàÉ cÉ VÉÉiÉÉ c* AºÉÉ àÉJªÉiÉ& =xÉ ®ÉÉMɪÉÉ àÉ cÉiÉÉ c ÉVÉxÉàÉ MãÉBÉÉÉVÉ-6-{ÉÉĺ{ÉÉ] bÉcÉ<bÉ ÉVÉxɺÉ (G6PD) xÉÉàÉBÉ AVÉÉ<àÉ BÉÉ BÉàÉÉ cÉiÉÉ c* AºÉ ®ÉÉMɪÉÉ àÉ |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉÉ ¤É½É JÉ®ÉBÉ ºÉ àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉÉÉàɪÉÉ cÉiÉÉ c*

¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ àÉ, |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ àÉ nJÉ MÉA BÉÉ< £ÉÉ {ÉÉ¶´É |É£ÉÉ´É xÉcÉ c* |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ और बुलाक्वीन की विशिष्ट खुराकों से उपचारित स्वस्थ मनुष्यों में हीमोग्लोबिन, मेटहीमोग्लोबिन के प्रारम्भिक (औषधि पूर्व पहले दिन) और अंतिम (औषधि देने के सात दिन बाद) मानों का तुलनात्मक विश्लेषण ÉBɪÉÉ MɪÉÉ* nJÉÉ MɪÉÉ ÉBÉ ABÉ ºÉ{iÉÉc iÉBÉ |ÉÉ<àÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉ ={ÉSÉÉ® ºÉ àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉ BÉÉ ºiÉ® 3.97% ºÉ ¤É¸BÉ® 16.32% cÉ MɪÉÉ, VÉ¤ÉBÉ ¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉ ={ÉSÉÉ® ºÉ {ÉcãÉ +ÉÉ® 7 ÉnxÉ ={ÉSÉÉ® BÉ ¤ÉÉn BÉ àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉ BÉ ºiÉ® #ÉàÉ¶É& 2.29% +ÉÉ® 3.02% BÉÉ iÉãÉxÉÉ àÉ +ÉiªÉiÉ =ããÉJÉxÉɪÉ c* <ºÉ |ÉBÉÉ®, यह स्पष्ट है कि प्राइमाक्वीन उपचार से, ¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉÉ iÉãÉxÉÉ àÉ àÉ]cÉàÉÉMãÉÉɤÉxÉ BÉÉ ºiÉ® àÉ BÉÉ{ÉÉ ¤É¸iÉ®ÉÉ cÉ VÉÉiÉÉ c*

¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉ ´ªÉ{ÉÉ® BÉÉ ãÉÉ<ºÉºÉ ÉxÉBÉÉãÉºÉ {ÉÉ®ÉàÉãÉ <Ébªa ÉãÉ. àÉÉ¤É< BÉÉ ÉnªÉÉ MɪÉÉ c* ÉxÉBÉÉãÉºÉ {ÉÉ®ÉàÉãÉ xÉ ¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉ ºÉÉlÉ ¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉÉ ºÉªÉkÉ {ÉBÉ BÉÉ A¤ÉãÉÉBÉ´ÉÉxÉ BÉ ´ªÉ{ÉÉÉ®BÉ xÉÉàÉ BÉ ºÉÉlÉ ¤ÉÉVÉÉ® àÉ =iÉÉ®É c* ºÉªÉkÉ ={ÉSÉÉ® BÉÉ =¶ÉªÉ **{ãÉÉ. ´ÉÉ<´ÉBºÉ** àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉÉ, |ÉÉlÉÉàÉBÉ ={ÉSÉÉ® nBÉ®, +ÉÉ® <ºÉ ºÉªÉkÉ {ÉBÉ BÉÉ |ɪÉÉMÉ BÉ®BÉ {ÉxÉ®É´ÉiÉxÉ-®ÉÉBÉÉ®, +ÉÉvÉBÉ |É£ÉÉ´ÉÉ ÉxɪÉjÉhÉ BÉ®xÉÉ c*

àÉãÉÉ®ªÉÉ ºÉ ãÉ½xÉ BÉ É´É¶´É ºÉÉÉÉ|ªÉ ºÉÉàÉ~xÉ BÉ ´ÉÉ¶´É |ɪÉÉºÉÉ BÉ ABÉ £ÉÉMÉ BÉ ºÉ{É àÉ, MãÉÉ¤ÉãÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ |ÉÉäOÉÉàÉ (¤ÉÉAàÉ{ÉÉ) +ÉxÉBÉ MÉÉiÉ´ÉÉvɪÉÉ |ÉnxÉ BÉ®iÉÉ c ÉVɺÉàÉ विभिन्न देशों के राष्ट्रीय मलेरिया कार्यक्रमों BÉ ºÉÉlÉ ºÉàÉÉBÉãÉxÉ BÉ ÉãÉA iÉBÉxÉÉBÉÉ ºÉcɪÉiÉÉ +ÉÉ® xÉÉÉiÉ ºÉãÉÉc BÉ +ÉãÉÉ´ÉÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ ÉxÉMÉ®ÉxÉÉ BÉ®xÉÉ, àÉÉxÉÉ]®Ò BÉ®xÉÉ +ÉÉ® àÉãªÉÉBÉxÉ BÉ®xÉÉ ¶ÉÉÉàÉãÉ c* n¶É ºiÉ® {É® iÉBÉxÉÉBÉÉ ºÉcɪÉiÉÉ àÉ ÉxÉnÉxÉ A´É ={ÉSÉÉ® xÉÉÉiɪÉÉ, àÉSU® ÉxɪÉjÉhÉ ºÉÉciÉ +ÉxªÉ ®ÉBÉlÉÉàÉ के उपायों के अलावा नवीन औषधियों और BÉÉ]xÉɶÉBÉÉ BÉ É´ÉBÉÉºÉ BÉ ÉãÉA +ÉxɺÉvÉÉxÉ ºÉcªÉÉMÉ |ÉnxÉ BÉ®xÉÉ c*

àÉSU®-|É´ÉÉhÉ FÉjÉ àÉ àÉãÉÉ®ªÉÉ BÉÉ ®ÉBÉlÉÉàÉ BÉ ÉãÉA +ÉÉàÉiÉÉ® {É® ¤É®iÉ VÉÉxÉ ´ÉÉãÉ ºÉÉ´ÉÉÉxɪÉÉ c àÉSU®nÉxÉÉ BÉ ºlÉÉxÉ {É® ¤ÉSÉÉ´É BÉ ÉãÉA ={ɪÉÉkÉ BÉ{É½ {ÉcxÉxÉÉ, àÉSU® £ÉMÉÉxÉ ´ÉÉãÉ #ÉÉàÉ BÉÉ iÉ´ÉSÉÉ {É® ãÉMÉÉxÉÉ, àÉSU®nÉxÉÉ BÉÉ àÉÉ®xÉ BÉ ÉãÉA BÉÉ]xÉɶÉBÉ BÉÉ ÉU½BÉÉ´É BÉ®xÉÉ, <ºÉBÉ +ÉãÉÉ´ÉÉ àÉSU®nÉxÉÉ BÉÉ =i{ɪÉÉàÉ BÉ®xÉÉ +ÉÉ® âóBÉ cA {ÉÉxÉÉ BÉÉ ÉxÉBÉÉºÉÉxÉ VɺÉÉ àÉSU® +Éb nÉ c* +ÉàÉ® BÉÉ< àÉãÉÉ®ªÉÉ |É´ÉhÉ FÉjÉ BÉÉ ªÉÉjÉÉ BÉ ÉãÉA VÉÉ ®cÉ cÉ iÉÉ विशिष्ट मलेरिया-रोधी औषधि लेने की भी ºÉãÉÉc nÉ VÉÉiÉÉ c*

+ÉÉ<{ÉÉ+ÉÉ® ºÉ®FÉÉ +ÉÉ® xÉ< {ÉÉn{É ÉBÉºàÉÉ BÉÉ {ÉÆVÉÉBÉ®hÉ

{É]], BÉÉ{ÉÉ®É<],]bàÉÉBÉ +ÉÉ® +ÉÉtÉÉÉMÉBÉ ÉbVÉÉ<xÉ ºÉ®FÉÉ BÉÉ iÉ®c xÉ< {ÉÉn{É ÉBÉºàÉ के लिए एक विशेष सुरक्षा उपलब्ध है। <]®xÉ¶ÉxÉãÉ ªÉÉxÉªÉxÉ {ÉÉÉ® n |ÉÉ]BÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉE xªÉ {ãÉÉ] ´É®É<]ÉVÉ (ªÉ{ÉÉÉ+ÉÉ´ÉÉÉ) +ÉÉ® É]{ºÉ +ÉxÉ¤ÉÆvÉ uÉ®É |ÉnkÉ <ºÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ BÉ ºÉnºªÉ àÉ ¤ÉcÉiÉ BÉàÉ ãÉÉÉMÉ BÉÉ VÉÉxÉBÉÉ®É c* 1991 àÉ ªÉ{ÉÉÉ´É BÉÉx´Éx¶ÉxÉ +ÉÉvÉÉxɪÉàÉ xÉ {ÉÉn{É =i{ÉÉnBÉÉ BÉÉ ªÉc àÉÉcì´É{ÉÉhÉ ºÉ®FÉÉ |ÉnÉxÉ BÉÉ lÉÉ*

+ÉxÉBÉ n¶ÉÉ àÉ É´É´ÉÉn c ÉBÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ {ÉÉvÉ {É]] +ÉÉ´ÉnxÉ {ÉrÉiÉ àÉ +ÉÉiÉÉÉFÉ आवश्यकता को संतुष्ट नहीं करते क्योंकि àÉÉVÉnÉ iÉBÉxÉÉÉBÉÉ BÉÉ |ɪÉÉàÉ ÉBɪÉÉ VÉÉiÉÉ c +ÉÉ® xÉ< VÉÉiÉ ºÉÉMÉàÉ cÉiÉÉ c* <ºÉÉãÉA, xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBɺàÉÉ BÉÉ ºÉ®FÉÉ BÉ ÉãÉA ABÉ É´ÉÉÉFÉ]hÉ {ÉrÉiÉ **ºÉÉ< VÉxÉÉ®ºÉ** BÉÉ |ɪÉÉMÉ ÉBɪÉÉ VÉÉiÉÉ c* É]{ºÉ ´ÉFÉÉ +ÉÉ® बेलों के लिए 25 वर्षों और अन्य पौधों के लिए 20 वर्षों के लिए सुरक्षा प्रदान BÉ®iÉÉ c*

{ÉÉ®à{ÉÉ®BÉ YÉÉxÉ +ÉÉ® ãÉÉBÉBÉÉlÉÉA, £ÉÉMÉÉãÉBÉ ºÉBÉiÉ (VÉÉ+ÉÉ<) ºÉ ÉxÉBÉ] ºÉ ºÉ¤ÉÆÉvÉiÉ c* É]{ºÉ {ÉrÉiÉ àÉ VÉÉ+ÉÉ< BÉÉ ºÉ®FÉÉ BÉ®xÉ BÉÉ |É´ÉvÉÉxÉ c ÉVɺÉBÉÉ =i{ÉÉnÉ ºÉ ºÉ¤ÉÆÉvÉiÉ {ÉÉ®{ÉÉ®BÉ YÉÉxÉ BÉÉ ºÉ®FÉÉ BÉ ÉãÉA +ÉÉÉMÉ £ÉÉ |ɪÉÉMÉ ÉBɪÉÉ VÉÉ ºÉBÉiÉÉ c* +ÉxÉBÉ ºÉàÉnÉªÉ ¤ÉcàÉãªÉ YÉÉxÉ BÉÉ ÉU{ÉÉBÉ® ®JÉiÉ c* {ÉÉ®{ÉÉ®BÉ YÉÉxÉ BÉÉÉ £ÉÉ ABÉ ´ªÉÉkÉ ªÉÉ ãÉÉMÉÉ BÉÉ ABÉ ºÉàÉc ÉU{ÉÉBÉ® ®JÉ ºÉBÉiÉÉ c* {ÉÉ®{ÉÉ®BÉ

YÉÉxÉ BÉÉÉ ºÉ®FÉÉ BÉE àÉci´É BÉÉÉ º´ÉÉBÉÉÉiÉ xÉ nÉcÉ àÉ ´Éãb]b +ÉÉMÉxÉÉ<VÉ¶ÉxÉ ÉàÉÉxÉÉº]ªÉãÉ डिक्लेरेशन का नेतृत्व किया। घोषणा में, É]{ºÉ +ÉxÉ¤ÉvÉ, {ÉÉ®{ÉÉ®BÉE YÉÉxÉ +ÉÉ® ãÉÉBÉEBÉEãÉ+ÉÉ BÉÉÉ ºÉ®FÉÉ +ÉÉ® VÉÉ´ÉBÉE É´ÉÉ´ÉvÉiÉÉ ºÉàÉÉMÉàÉ BÉE ¤ÉÉSÉ ºÉàÉÉxÉiÉÉ BÉÉÉ VÉÉSÉ BÉE®xÉ BÉÉÉ BÉEcÉ MÉªÉÉ* +ÉÉvÉBÉÉÉ¶É n¶ÉÉ में सुरक्षा एक विशेष ºÉ< VÉxÉÉ®ºÉ {ÉrÉiÉ uÉ®É cÉiÉÉ c* ºÉ®FÉÉ BÉÉÉ ªÉc {ÉrÉiÉ xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉÉÉ ºÉ®FÉÉ BÉE ÉãÉA £ÉÉ ¤ÉciÉ àÉci´É{ÉhÉ c* xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉE ÉãÉA ={ÉãÉ¤vÉ ºÉ®FÉÉ BÉÉÉ ªÉc ®ÉSÉBÉE É´ÉÉvÉ àÉÉVÉn cÉxÉ ºÉ¤ÉvÉÉ VÉxÉ VÉÉMÉ°ôBÉEiÉÉ =i{ÉxxÉ BÉE®xÉ £ÉÉ ¤ÉciÉ àÉci´É{ÉhÉ c*

xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉÉÉ ÉxÉªÉÉàÉiÉ {É]] É#ÉEªÉÉÉ´ÉÉvÉ ªÉÉ ºÉ< VÉxÉÉ®ºÉ É´ÉÉvÉ uÉ®É ºÉ®ÉFÉiÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c* =i{ÉÉnBÉÉ uÉ®É É´ÉBÉÉÉºÉiÉ xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉE ºÉ®FÉhÉ BÉE ÉãÉA <xÉ nÉxÉÉ BÉÉÉ £ÉÉ ={ÉªÉÉMÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c* YÉÉiÉ iÉBÉExÉÉBÉÉÉ BÉÉÉ |ÉªÉÉMÉ BÉE® xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉ ¤ÉxÉÉÉ< VÉÉiÉÉ c +ÉÉ® <ºÉ |ÉBÉÉÉ®, ºÉ®FÉÉ BÉÉÉ ºÉ< VÉxÉÉ®ºÉ É´ÉÉvÉ +ÉÉvÉBÉE ={ÉªÉÉkÉ c* ºÉ®FÉÉ ÉBÉEºÉÉxÉ +ÉÉ® =i{ÉÉnBÉÉ BÉE ÉãÉA ¤ÉciÉ àÉci´É{ÉhÉ c

BÉEªÉÉÉBÉE xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉE ºÉVÉxÉ àÉ BÉÉÉ{ÉÉ ºÉàÉªÉ, |ÉªÉÉºÉ, {ÉºÉÉ, gÉàÉ +ÉÉ® àÉãÉ {ÉnÉlÉ A´É FÉàÉiÉÉ ãÉMÉiÉÉ c* +ÉMÉ® <xÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉÉ ºÉ®ÉFÉiÉ xÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉA, ´ªÉÉ{ÉÉÉ®BÉE =q¶ªÉ BÉE ÉãÉA <xÉ iÉBÉExÉÉBÉÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉE®xÉ ºÉ +ÉxªÉ ãÉÉMÉ BÉÉÉ ®ÉBÉÉ xÉcÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ* nºÉ® ¶É¤nÉ àÉ, +ÉMÉ® {ÉÉn{É =i{ÉÉnBÉÉ BÉE +ÉÉvÉBÉEÉ® ºÉ®ÉFÉiÉ xÉcÉ c, +ÉxªÉ º´ÉiÉjÉiÉÉ{É´ÉBÉE |É´ÉvÉxÉ BÉE ÉãÉA {ÉnÉlÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉE® ºÉBÉEiÉ c +ÉÉ® ¤ÉÉVÉÉ BÉÉÉ ¤ÉcMÉhÉxÉ BÉE ÉãÉA ={ÉªÉÉMÉ BÉE® ºÉBÉEiÉ c +ÉÉ® ºÉ£ÉÉÉ´ÉiÉ ºô{É ºÉ ÉBÉEºàÉ BÉÉÉ ¤ÉSÉ ºÉBÉEiÉ c*

ºÉ®FÉÉ BÉÉÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ {ÉÉxÉ BÉE ÉãÉA {ÉÉvÉ को कुछ विशिष्ट आवश्यकताओं को पूरा BÉE®xÉÉ {É½iÉÉ c VÉºÉ xÉ´ÉÉxÉiÉÉ ªÉÉ xÉ´ÉÉxÉ ÉBÉEºàÉ BÉÉÉ cÉxÉÉ, É£ÉxxÉ +ÉÉ® ABÉE ºÉàÉÉxÉ, ÉBÉEºàÉ ºlÉÉªÉÉ cÉxÉÉ SÉÉÉcA +ÉÉ® ABÉE +ÉSUÉ àÉãªÉÉBÉE cÉxÉÉ SÉÉÉcA* {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉ É£ÉxxÉ cÉxÉÉ SÉÉÉcA +ÉÉ® {ÉcãÉ ºÉ ={ÉãÉ¤vÉ ÉBÉEºàÉ VÉºÉÉ xÉcÉ cÉxÉÉ SÉÉÉcA +ÉÉ® <ºÉ ABÉE समान भी होना चाहिए अर्थात एक विशिष्ट ÉBÉEºàÉ BÉE {ÉÉvÉ ABÉE VÉºÉ cÉxÉ SÉÉÉcA* cÉãÉÉÉBÉE, ºÉàÉÉxÉiÉÉ |É´ÉvÉxÉ É´ÉÉvÉ {É® ÉxÉ£ÉÉ® BÉE®iÉÉ c* {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉ BÉÉÉ ºlÉÉÉªÉi´É +ÉxªÉ É´ÉÉvÉªÉÉ uÉ®É ¤ÉÉVÉÉ BÉE ¤ÉÉ®-¤ÉÉ® |É´ÉvÉxÉ BÉE ¤ÉÉn £ÉÉ ¤ÉxÉÉ ®cxÉÉ SÉÉÉcA* ºÉFÉ{É àÉ, ãÉ¤É |É´ÉvÉxÉ BÉE ¤ÉÉn £ÉÉ ÉBÉEºàÉ É£ÉxxÉ +ÉÉ® ABÉE ºÉàÉÉxÉ cÉxÉÉ SÉÉÉcA* É£ÉxxÉiÉÉ, ºÉàÉÉxÉiÉÉ +ÉÉ® ºlÉÉÉªÉi´É BÉE àÉÉ{ÉnbÉ BÉÉÉ VÉÉSÉ, =i{ÉÉnBÉÉ BÉÉÉ =xÉBÉÉÉ +ÉÉvÉBÉÉÉ® nxÉ ºÉ पहले विशेषज्ञों द्वारा की जाती है।

=i{ÉÉnBÉÉÉ BÉE +ÉÉvÉBÉÉÉ® +ÉxªÉ BÉÉÉ ÉxÉÉàÉxÉ É#ÉEªÉÉ+ÉÉ BÉÉÉ ®ÉBÉE ºÉBÉEiÉ c: ¤ÉcMÉhÉxÉ/ |ÉVÉxÉxÉ/=i{ÉÉnxÉ, |É´ÉvÉxÉ, #ÉEªÉ BÉE®xÉ +ÉÉ® É¤É#ÉÉ BÉÉÉ ¤É¸ÉxÉ, ¤ÉÉVÉÉ ªÉÉ ºÉ¤ÉÉvÉiÉ |É´ÉvÉxÉ {ÉnÉlÉ BÉÉÉ ÉxÉªÉÉiÉ, ¤ÉÉVÉÉ ªÉÉ ºÉ¤ÉÉvÉiÉ |É´ÉvÉxÉ

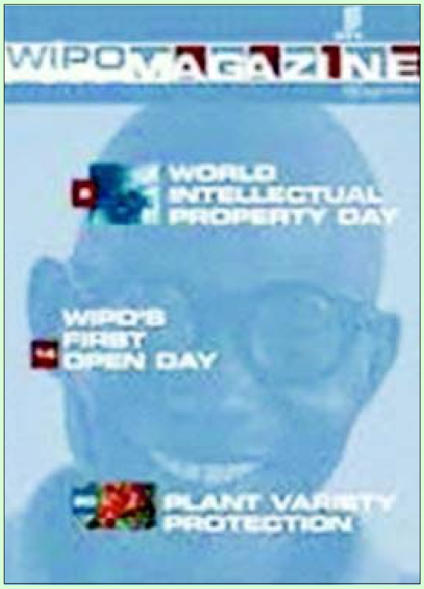

{ÉÉn{É ºÉ®FÉÉ

{ÉnÉlÉÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉiÉ +ÉÉ® +ÉiÉiÉ& ={É®ÉkÉÉ ÉBÉEºÉÉ £ÉÉ =q¶ªÉ BÉE ÉãÉA xÉ´ÉÉxÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉ BÉÉ ºÉÖEchÉ* ªÉ +ÉÉvÉBÉÉÉ® ´ÉÉÉxÉBÉÉÉ, पुष्पोत्पादन, बागवानी और कृषि में उपयोग के लिए नवीन {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉE É´ÉBÉÉÉºÉ BÉÉÉ |ÉÉiºÉÉÉciÉ BÉE®iÉ c* {ÉÉn{É |ÉVÉxÉxÉ AºÉÉ xÉ´ÉÉxÉ ÉBÉEºàÉÉ BÉE É´ÉBÉÉÉºÉ {É® BÉÉÉxpiÉ c VÉÉ उच्च पोषक मान वाले बेहतर फल दे, रोग प्रतिरोधी हो, +ÉSUÉ ºÉMÉvÉ ªÉÉ àÉxÉÉc® ®MÉ cÉ* <ºÉºÉ =i{ÉÉnBÉÉ BÉÉ +ÉSUÉ É´ÉkÉÉªÉ ãÉÉ£É £ÉÉ cÉiÉ c*

इस महत्वपूर्ण सुविधा को ध्यान में रखते हुए, कृषि àÉjÉÉãÉªÉ, xÉ< ÉnãÉÉ xÉ 20 {ÉÉ®´É®É 2007 àÉ 12 {ÉÉºÉãÉ VÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ {ÉVÉÉBÉÉ®hÉ +ÉÉ®àÉ£É BÉÉ®ÉªÉÉ* <ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉ |ÉÉ]BÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ {ãÉÉ] ´É®É<]É Ab {ÉÉÉàÉºÉ ®É<]ºÉ +ÉlÉÉÉ®]É xÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* |ÉÉ]BÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ {ãÉÉ] ´É®É<]ÉVÉ Ab {ÉÉÉàÉºÉ ®É<]ºÉ ({ÉÉ{ÉÉ´ÉÉ A´É A{ÉÉ+ÉÉ®) ABÉ] 2001 BÉÉ +ÉiÉMÉiÉ {ÉVÉÉBÉÉ®hÉ BÉE ÉãÉA {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉÉ ºÉSÉÉ àÉ ¶ÉÉÉàÉãÉ c: =½n, àÉBÉBÉÉÉ, MÉc, SÉÉ´ÉãÉ, VÉÉ, {ÉÉÉãb {ÉÉ, ÉBÉbxÉÉ {ÉÉ, +É®c®, चिकपी, बाजरा, मसूर और मूंग। वृक्ष और बेलों को 18 वर्ष की सुरक्षा दी जाती है जबकि अन्य फसलों को 15 वर्ष की। कृष्य समुदाय को किसानों की किस्म का पंजीकरण शुल्क nxÉ BÉÉÉ U] c*

ºÉºÉn uÉ®É {ÉÉºÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ +ÉÉ® {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉÉ BÉÉÉ सुरक्षा देने के लिए 30 अक्टूबर 2001 को राष्ट्रपति द्वारा º´ÉÉBÉÉiÉ +ÉÉvÉÉxÉÉªÉàÉ ÉBÉEºÉÉxÉÉ +ÉÉ® {ÉÉn{É |ÉVÉxÉBÉÉÉ BÉÉÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉÉ xÉ´ÉÉxÉ ÉBÉEºàÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ BÉE®xÉ BÉÉÉ +ÉÉvÉBÉÉÉ® niÉÉ c +ÉÉ® |ÉÉiºÉÉÉciÉ BÉE®iÉÉ c* {ÉÉ{ÉÉ´ÉÉ +ÉÉ® A{ÉÉ+ÉÉ® ÉxÉªÉàÉ 2003 àÉ ¤ÉxÉÉA MÉA lÉ +ÉÉ® |ÉÉ]BÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ {ãÉÉ] ´É®É<]ÉVÉ Ab {ÉÉÉàÉºÉ ®É<]ºÉ +ÉlÉÉÉ®]É BÉÉÉ ºlÉÉ{ÉxÉÉ 11 xÉ´ÉàÉ¤É® 2005 BÉÉÉ c< lÉÉ*

ºÉnÉ£É

É|ÉVÉ´É¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ àÉÉ<#ÉÉÉ+ÉÉMÉÉxÉVàÉ AVÉ Éb{ÉÉÉVÉ]ºÉ <xÉ {É]] A{ãÉÉBÉÉ¶ÉxºÉ; º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc BÉÉÉàÉ+ÉÉjÉÉ* **¤ÉÉ¤ÉÉ+ÉÉ®ºÉÉ,** 353(4): 849-50, 23 {ÉÉ®´É®É 2007.

àÉÉ<#ÉÉÉ¤ÉªÉãÉ BÉÉãÉSÉ® BÉÉãÉÉBÉ¶ÉxºÉ& nªÉÉ® ABÉ]ÉÉ´É]ÉVÉ Ab <à{ÉÉ]xºÉ; º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc BÉÉÉàÉ+ÉÉjÉÉ, **<xÉ àÉÉ<#ÉÉ¤ºÉÉ& AOÉÉBÉÉãSÉ®, <bº]É Ab Ax´ÉÉªÉ®xàÉÉ],** पृष्ठ संख्या 261-269 (2000).

ÉVÉ+ÉÉOÉÉÉ{ÉÉBÉÉãÉ <xbÉBÉÉ¶ÉxºÉ; º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc BÉÉÉàÉ+ÉÉjÉÉ, **ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® xªÉÉVÉ- |ÉÉOÉºÉ, |ÉÉÉàÉºÉ +ÉÉ® |ÉÉº{ÉBÉ]ºÉ,** 60, 5-6, ,

ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ< BÉÉ ´ÉÉYÉÉÉxÉBÉÉ BÉÉÉ {ãÉÉ]xÉàÉ VÉ¤ÉãÉÉÉ {É®ºBÉÉÉ®

bÉ. BÉÉ.AºÉ.AàÉ.AºÉ. ®ÉPÉ´É®É´É, |ÉàÉJÉ, JÉÉtÉ +ÉÉ£ÉªÉÉÉjÉBÉÉÉ É´É£ÉÉMÉ, BÉÉxpÉªÉ JÉÉtÉ A´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ<), àÉºÉ® BÉÉÉ <º]É]áÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ <VÉÉÉxÉÉªÉºÉ (भारत) ने रासायनिक अभियांत्रिकी के क्षेत्र में प्रतिष्ठित {ãÉÉ]xÉàÉ VÉ¤ÉãÉÉ {É®ºBÉÉÉ® |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉÉ* bÉ. ®É´É xÉ ®ºÉÉªÉxÉ +ÉÉ£ÉªÉÉÉjÉBÉÉÉ BÉÉ FÉjÉ àÉ +É{ÉxÉ =ããÉJÉxÉÉªÉ ªÉÉMÉnÉxÉ BÉÉ ÉãÉA ªÉc ºÉààÉÉxÉ |ÉÉ{iÉ ÉBÉEªÉÉ* bÉ. ®É´É BÉÉÉ ªÉc {É®ºBÉÉ® 22 +ÉBÉ]¤É® 2010 BÉÉÉ ¤ÉMÉãÉÉâ àÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ®ºÉÉªÉxÉ +ÉÉ£ÉªÉiÉÉ+ÉÉ BÉÉ 26वें राष्ट्रीय समागम में डॉ. एम.पी. सुकुमारन नायर, +ÉvªÉFÉ, ®ºÉÉªÉxÉ +ÉÉ£ÉªÉÉÉjÉBÉÉ ¤ÉÉb, <xº]É]áÉ¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉÉ <VÉÉÉxÉÉªÉºÉ (£ÉÉ®iÉ) +ÉÉ® bÉ. +É¶ÉÉBÉÉ ÉàÉgÉ, +ÉvªÉFÉ, <]ãÉBÉSÉ+ÉãÉ ´ÉxÉSÉºÉ A´É £ÉiÉ{É´É ÉxÉn¶ÉBÉÉ, +ÉÉ<+ÉÉ<]É àÉà¤É< xÉ |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉÉ*

ªÉÉxÉ´ÉÉºÉÉ]É <º]É]áÉ] +ÉÉ{ÉÉ BÉÉÉàÉBÉÉãÉ]BÉxÉÉãÉÉVÉÉ (ªÉ+ÉÉ<ºÉÉ]É), àÉà¤É< ºÉ {ÉÉASÉbÉ bÉ. ®ÉPÉ´É®É´É xÉ 1990 àÉ ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ< ºÉ VÉ½xÉ ºÉ {ÉcãÉ <º]É]áÉ] +ÉÉ{ÉÉ º]xbbºÉ Ab]ÉºÉ]MÉ, ªÉAºÉA àÉ BÉÉU ºÉàÉªÉ iÉBÉÉ ¶ÉÉvÉBÉÉÉªÉ ÉBÉEªÉÉ* ªÉc {É®ºBÉÉÉ® bÉ. ®É´É BÉÉÉ VÉÉ´É|ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ +ÉÉ® JÉÉtÉ +ÉÉ£ÉªÉÉÉjÉBÉÉÉ के क्षेत्र में उनकी उपलब्धियों के लिए मिले राष्ट्रीय और अन्तरराष्ट्रीय सम्मानों की सूची में नवीनतम है।

{ãÉÉ]xÉàÉ VÉ¤ÉãÉÉ {É®ºBÉÉÉ® |ÉÉ{iÉ BÉE®iÉ cA,
ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ< BÉÉ ´ÉÉYÉÉÉxÉBÉÉ bÉ. BÉÉ.AºÉ.AàÉ.AºÉ. ®ÉPÉ´É®É´É

+ÉÉ<ASÉ¤ÉÉ]É àÉ ºÉMÉvÉ iÉãÉ {ÉÉºÉãÉÉ {É® BÉÉÉªÉ¶ÉÉãÉÉ

ÉcàÉÉãÉªÉ {ÉÉ<]ÉBÉÉàÉBÉÉãºÉ Ahb ºÉÉ+ÉºÉ AºÉÉÉºÉA¶ÉxÉ xÉ AºÉÉºÉÉªÉãÉ +ÉÉªÉãÉ AºÉÉÉºÉA¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉE <ÉbªÉÉ ´É ÉcàÉÉãÉªÉ VÉ´ÉºÉàÉ{ÉnÉ |ÉÉtÉÉMÉBÉÉ ºÉºlÉÉxÉ, {ÉÉãÉàÉ{É® BÉ ºÉcªÉÉMÉ ºÉ cÉãÉ cÉ àÉ ºÉºlÉÉxÉ {ÉÉ®ºÉ® àÉ ABÉÉn´ÉºÉÉªÉ BÉÉÉªÉ¶ÉÉãÉÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉªÉÉ*

डॉ. एस.के. शर्मा, कुलपति, हिमाचल प्रदेश कृषि É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, {ÉÉãÉàÉ{É® xÉ BÉÉÉªÉ¶ÉÉãÉÉ BÉÉ ¶ÉÉ£ÉÉ®àÉ ÉBÉªÉÉ* =xcÉxÉ BÉcÉ ÉBÉ <xÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉ {ÉÉvÉÉ BÉ ºÉ®FÉhÉ VÉàÉ{ãÉÉVÉàÉ, xÉ< {ÉÉºÉãÉÉ A´É xÉªÉ ªÉÉÉMÉBÉÉ BÉÉ JÉÉVÉ {É® vªÉÉxÉ nxÉ BÉÉ +É´É¶ªÉBÉiÉÉ है। इस क्षेत्र में एक जाने पहचाने उद्यमी डॉ. एस.सी. वार्ष्णेय, xÉ SÉiÉÉªÉÉ ÉBÉ ¤ÉciÉ ºÉ xÉÉàÉ =tÉàÉÉ +É{ÉxÉ ÉºÉlÉÉ]BÉ =i{ÉÉnÉ BÉÉ |ÉÉBÉÉÉiÉBÉ =i{ÉÉnÉ BÉ xÉÉàÉ ºÉ ¤ÉÉVÉÉ® àÉ ¤ÉSÉ ®c c ÉVÉºÉ ®ÉBÉÉxÉ BÉÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉiÉÉ c* ABÉ +ÉxªÉ =tÉàÉÉ xÉ´ÉxÉÉiÉ BÉÉÉ® xÉ +É¤É iÉBÉ BÉàÉ ={ÉªÉÉMÉ àÉ ãÉÉªÉ MÉªÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉ ¤É¸É´ÉÉ nxÉ {É® VÉÉ® ÉnªÉÉ* ºÉºlÉÉxÉ BÉ ÉxÉn¶ÉBÉ bÉ. {É®àÉ´ÉÉ® ÉºÉc +ÉÉcVÉÉ xÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉ ºÉºlÉÉxÉ xÉ VÉMÉãÉÉ MÉn, ãÉ´Éxb®, ÉcbÉÉSÉªÉàÉ, BÉÉ®BÉÉàÉÉ, MÉãÉÉ¤É, ®ÉVÉàÉÉ®É +ÉÉÉn BÉÉ +ÉSUÉ MÉhÉ´ÉkÉÉªÉkÉÉ {ÉÉvÉ ºÉÉàÉOÉÉ ÉBÉºÉÉxÉÉ BÉÉ ={ÉãÉ¤vÉ BÉ®ÉBÉ® <xÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉ JÉiÉÉ BÉ É´ÉºiÉÉ® àÉ àÉci´É{ÉhÉ ªÉÉMÉnÉxÉ ÉnªÉÉ c* ºÉºlÉÉxÉ BÉ |ÉÉBÉÉÉiÉBÉ {ÉÉvÉ =i{ÉÉn |ÉÉ£ÉÉMÉÉvªÉFÉ bÉ. É´É#ÉàÉ ÉºÉc xÉ ºÉÉxÉÉ¶ÉSÉiÉ ¤ÉÉVÉÉ® ´ªÉ´ÉºlÉÉ ciÉ =i{ÉÉnÉ àÉ ABÉ°ô{ÉiÉÉ MÉhÉ´ÉkÉÉ BÉÉ àÉci´É ºÉZÉÉªÉÉ +ÉÉ® BÉcÉ ÉBÉ <ºÉ ºÉºlÉÉxÉ àÉ +ÉÉvÉÉxÉBÉÉ MÉhÉ´ÉkÉÉ VÉÉSÉ ºÉÉ´ÉvÉÉA ={ÉãÉ¤vÉ c ÉVÉxÉBÉÉ ãÉÉ£É =i{ÉÉnBÉ =~É ºÉBÉiÉ c*

<ºÉ BÉÉÉªÉ¶ÉÉãÉÉ àÉ =tÉàÉÉ, =i{ÉÉnBÉÉ +ÉÉ® ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ ºÉÉciÉ ãÉMÉ£ÉMÉ 70 |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ xÉ £ÉÉMÉ ÉãÉªÉÉ* <ºÉ BÉÉÉªÉ¶ÉÉãÉÉ àÉ ÉcàÉÉãÉªÉ FÉjÉ BÉÉ ºÉMÉvÉ iÉãÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉ JÉiÉÉ É´ÉºiÉÉ® +ÉÉ® àÉãªÉÉ´ÉvÉxÉ ºÉà¤ÉxvÉÉ {ÉcãÉÉ+ÉÉ {É® àÉÉlÉxÉ ÉBÉªÉÉ MÉªÉÉ* àÉÉlÉxÉ àÉ =£ÉÉ®BÉÉ® +ÉÉªÉÉ ÉBÉ <xÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉ ãÉMÉÉiÉÉ® VÉMÉãÉÉ àÉ ABÉÉjÉiÉ BÉÉ®xÉ BÉ BÉÉÉ®hÉ <xÉBÉÉ BÉÉU |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ É´ÉãÉ{iÉ cÉxÉ BÉ BÉMÉÉ® {É® {ÉcSÉ SÉBÉÉ c* +ÉiÉ& =kÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉ JÉiÉÉ BÉÉ |ÉÉiºÉÉÉciÉ BÉÉ®xÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ MÉªÉÉ* ªÉc £ÉÉ +ÉxÉÉÉÉniÉ ÉBÉªÉÉ MÉªÉÉ ÉBÉ AºÉÉ¶ÉªÉãÉ +ÉÉªÉãÉ AºÉÉÉºÉA¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉE <ÉbªÉÉ =kÉ =i{ÉÉnÉ BÉÉ JÉ®ÉnxÉ BÉÉ {ÉcãÉ BÉÉ® iÉÉÉBÉÉ =i{ÉÉnBÉÉ BÉÉ =ÉSÉiÉ àÉãªÉ |ÉÉ{iÉ cÉ ºÉBÉÉ*

श्री सुरेन्द्र मोहन गुप्ता, डॉ. एस.सी. वार्ष्णेय, डॉ. विजय BÉÉãÉ, bÉ. +ÉÉ®.bÉ. ÉºÉc, bÉ. ´ÉÉ®xp ÉºÉc, bÉ. àÉÉxÉ ºÉn +ÉÉn àÉJªÉ |É´ÉkÉÉ lÉ*

AªÉ®É <ÉbªÉÉ 2011: ´ÉÉ¶´ÉBÉÉ ºÉcªÉÉMÉ BÉÉ ºÉxÉc®É +É´ÉºÉ®

+ÉÉ~´ÉÉ ¤ÉciÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ ´ÉÉiÉÉ®FÉ ABÉºÉ{ÉÉ AªÉ®É <ÉbªÉÉ 2011 ¤ÉMÉãÉÉ® àÉ àÉÉxÉxÉÉªÉ BÉÉxpÉªÉ ®FÉÉ àÉjÉÉ, gÉÉ A.BÉÉ. AlÉxÉÉ, BÉÉxpÉªÉ ®FÉÉ ®ÉVªÉàÉjÉÉ, gÉÉ AàÉ.AàÉ. {ÉããÉàÉ ®ÉVÉ A´É BÉÉxÉÉ]BÉ BÉ àÉJªÉàÉjÉÉ gÉÉ ¤ÉÉ.AºÉ. ªÉn®{{ÉÉ BÉÉ ={ÉºlÉÉiÉ àÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉªÉÉ MÉªÉÉ* £ÉÉ®iÉ iÉlÉÉ É´Éζ´É BÉ +ÉxªÉ n¶ÉÉ uÉ®É ÉxÉÉàÉiÉ ´ÉÉªÉªÉÉxÉÉ xÉ +É{ÉxÉ विस्मयकारी विन्यास एवं करतबों से दर्शकों एवं प्रतिष्ठित व्यक्तियों का मन मोह लिया। अनुमान है कि अन्तरराष्ट्रीय भागीदारी पिछली |Én¶ÉxÉ BÉÉ iÉãÉxÉÉ àÉ <ºÉ ¤ÉÉ® 25 |ÉÉiÉ¶ÉiÉ +ÉÉvÉBÉ ®cÉ*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® gÉÉ AlÉxÉÉ xÉ BÉcÉ ÉBÉ ´ÉàÉÉÉxÉBÉÉÉªÉ |ÉMÉÉiÉ, ®bÉ® iÉlÉÉ <ãÉBÉ]ÉÉxÉBÉÉ BÉ]xÉÉÉiÉ BÉ ºÉÉlÉ xÉÉMÉÉ®BÉ iÉlÉÉ ºÉÉxÉBÉ nÉxÉÉ FÉjÉÉ àÉ cÉãÉ BÉÉ |ÉMÉÉiÉ BÉÉ |Én¶ÉxÉ <ºÉBÉÉ ºÉBÉiÉ c ÉBÉ ´ÉÉ¶´ÉBÉ ´ÉÉiÉÉ®FÉ =tÉÉMÉ àÉ £ÉÉ®iÉ iÉVÉÉ ºÉ +ÉÉMÉ ¤É¸ ®cÉ c* AªÉ®É <ÉbªÉÉ 2011 BÉ ÉºÉÉãÉÉºÉãÉ àÉ AªÉ®ÉxÉÉÉ]BÉãÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉE इंडिया के सहयोग से डीआरडीओ ने एक अन्तरराष्ट्रीय सम्मेलन का आयोजन किया। इसका मुख्य विषय था--वायु अंतरिक्ष |ÉÉtÉÉMÉÉBÉÉªÉÉ: ´ÉÉ¶´ÉBÉ ºÉcªÉÉMÉ ºÉ ºÉ{ÉEãÉiÉÉ* <ºÉ ºÉààÉãÉxÉ àÉ AxÉAAãÉ iÉlÉÉ +ÉxªÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ A´É É´ÉBÉÉºÉ ºÉMÉ~xÉÉ BÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ xÉ £ÉÉMÉ ÉãÉªÉÉ* <ºÉºÉ n¶É-É´Én¶É BÉ BÉÉ< ´ÉÉiÉÉ®FÉ ´ªÉÉºÉÉªÉªÉÉ, +ÉxÉºÉvÉÉxÉBÉiÉÉ+ÉÉ iÉlÉÉ =tÉÉMÉ |ÉàÉJÉÉ BÉÉ +ÉÉ{ÉºÉ àÉ ÉàÉãÉxÉ BÉÉ ºÉxÉc®É +É´ÉºÉ® ÉàÉãÉÉ*

AxÉAAãÉ BÉ º]ÉãÉ àÉ #ÉÉÉiÉBÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ BÉÉ {ÉÉº]® |Én¶ÉxÉ ãÉMÉÉªÉÉ MÉªÉÉ* <xÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ BÉ ¤ÉÉ® àÉ VÉÉxÉxÉ BÉ ÉãÉA बड़ी संख्या में दर्शक काफी उत्सुक थे। राष्ट्रीय नागर वायुयान विशेष आकर्षण रहा। **cºÉ, ºÉÉ®ºÉ** iÉlÉÉ **AxÉAàÉ 5** xÉ BÉÉ< ´ÉÉªÉªÉÉxÉ उत्साहियों को आकर्षित किया। आगंतुकों ने वायुयानों के देशी É´ÉBÉÉºÉ àÉ AxÉAAãÉ BÉ |ÉªÉÉºÉ BÉÉ ºÉ®ÉcxÉÉ BÉÉ®iÉ cA +ÉÉ¶ÉÉ |ÉBÉ] BÉÉ ÉBÉ **ºÉÉ®ºÉ** A´É **AxÉAàÉ 5** +ÉMÉãÉ AªÉ®É <ÉbªÉÉ |Én¶ÉxÉ àÉ =½ÉxÉ £É®*

£ÉÉ®iÉÉªÉ ®FÉÉ BÉ ¤ÉciÉ +ÉÉn¶É 126 àÉvªÉàÉ ¤Éc £ÉÉàÉBÉÉ ãÉ½ÉBÉÉ ´ÉÉªÉªÉÉxÉ |ÉÉ{iÉ BÉ®xÉ BÉ ÉãÉA AªÉ®É <ÉbªÉÉ 2011 ABÉ +ÉSUÉ +É´ÉºÉ® lÉÉ* ãÉMÉ£ÉMÉ 20 n¶ÉÉ ºÉ xÉÉMÉÉ®BÉ A´É ºÉÉxÉBÉ É´ÉàÉÉxÉxÉ BÉ É´ÉxÉàÉÉiÉÉ+ÉÉ xÉ <ºÉ |Én¶ÉxÉ àÉ £ÉÉMÉ ÉãÉªÉÉ* <ºÉ |ÉBÉÉ® AªÉ®É <ÉbªÉÉ 2011 BÉ BÉÉ®hÉ xÉ BÉ´ÉãÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ =tÉÉMÉ BÉ ºÉÉlÉ नेटवर्क कायम हो सका, अनुसंधान एवं विकास विशेषताओं का +ÉÉ{ÉºÉÉ +ÉÉnÉxÉ-|ÉnÉxÉ cÉ ºÉBÉiÉÉ ¤ÉÉãBÉ ÉàÉÉãÉ]®É A´É xÉÉMÉÉ®BÉ ´ÉàÉÉÉxÉBÉÉ BÉ FÉjÉ àÉ +ÉÉ{ÉºÉÉ ºÉcªÉÉMÉ BÉ uÉ® JÉãÉ*

VÉÉ{ÉÉxÉÉ, º{ÉÉ<ºÉ É®ºÉSÉ ºÉÉºÉÉ<]É xÉ ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ< BÉE ´ÉÉYÉÉÉxÉBÉE BÉÉ ºÉààÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ

bÉ. BÉE. gÉÉÉxÉ´ÉÉºÉxÉ, वरिष्ठ वैज्ञानिक, केन्द्रीय JÉÉtÉ A´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (ºÉÉA{ÉÉ]É+ÉÉ®+ÉÉ<), àÉºÉ® BÉÉ cÉãÉ cÉ àÉ VÉÉ{ÉÉxÉ ºÉÉºÉÉªÉ]É {ÉÉÉ® º{ÉÉ<ºÉ É®ºÉSÉ àÉºÉÉãÉÉ {É® ¶ÉÉvÉ àÉ =xÉBÉE ªÉÉMÉnÉxÉ BÉE ÉãÉA ABÉE |É¶ÉºÉÉ {ÉjÉ A´É {ÉnBÉE nBÉE® ºÉàÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* bÉ. gÉÉÉxÉ´ÉÉºÉxÉ BÉÉ VÉÉ{ÉÉxÉ ºÉÉºÉÉ<]É {ÉÉÉ® º{ÉÉ<ºÉ É®ºÉSÉ xÉ 12-13 xÉ´ÉàÉ¤É® 2010 BÉÉ É¶ÉÉVÉÉ+ÉBÉÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, VÉÉ{ÉÉxÉ में होने वाले 24वें सम्मेलन के विशेष अवसर पर º{ÉÉ<ºÉÉVÉ {ÉÉÉ®]º] Ab {ÉãÉ´É®& {ÉÉBÉÉ¶ÉxÉÉãÉ {ÉÉb <ÕÉÉbA]ºÉ É´Én àÉã]ÉÉ{ÉãÉ cãlÉ <{ÉÉBÉ]ºÉ {É® ABÉE ´ÉÉiÉÉ nxÉ BÉE ÉãÉA +ÉÉàÉÉjÉiÉ ÉBÉEªÉÉ*

bÉ. gÉÉÉxÉ´ÉÉºÉxÉ BÉÉ VÉÉ{ÉÉxÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉÉ º{ÉÉ<ºÉ É®ºÉSÉ BÉE |ÉàÉJÉ bÉ. iÉiºÉ+ÉÉ ´ÉÉ]ÉxÉ +ÉÉ® BÉÉÉªÉÉ#ÉàÉ ÉxÉn¶ÉBÉE bÉ. ªÉÉºÉªÉBÉÉÉ <àÉÉ<, |ÉÉOÉÉàÉ bÉªÉÉ®BÉ]® +ÉÉ{ÉÉ MÉãÉÉ¤ÉãÉ ºÉÉ+ÉÉ< |ÉÉOÉÉàÉ, É¶ÉÉVÉÉ+ÉÉBÉÉÉ, VÉÉ{ÉÉxÉ xÉ ºÉàÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ*

bÉ. gÉÉÉxÉ´ÉÉºÉxÉ VÉÉ{ÉÉxÉ ºÉÉºÉÉªÉ]É {ÉÉÉ® º{ÉÉ<ºÉ É®ºÉSÉ BÉE +ÉvªÉFÉ bÉ. iÉiºÉ+ÉÉ ´ÉÉ]ÉxÉ ºÉ {ÉnBÉE |ÉÉ{iÉ BÉE®iÉ cA

àÉcÉÉxÉn¶ÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® ºÉààÉÉÉxÉiÉ

àÉcÉÉxÉn¶ÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉÉ É´ÉYÉÉxÉ A´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ àÉ =xÉBÉE àÉci´É{ÉhÉ ªÉÉMÉnÉxÉ BÉE ÉãÉA **+ÉÉ£ÉÉ àÉÉ<iÉÉ àÉÉàÉÉÉ®ªÉãÉ ãÉBÉSÉ®É¶É{É** +ÉÉ{ÉÉ AÉ¶ÉªÉÉ]BÉE ºÉÉºÉÉ<]É uÉ®É ºÉàÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ*

xÉÉº] BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE BÉÉ BÉÉªÉBÉÉãÉ ¤ÉføÉ

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉÉ A{ÉÉ<]àÉ] BÉàÉ]É xÉ =kÉ®{É´É É´ÉYÉÉxÉ A´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ ºÉºlÉÉxÉ (xÉÉº]), VÉÉ®cÉ] BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE bÉ. {ÉÉ.VÉÉ. ®É´É BÉÉ ºÉ´ÉÉBÉÉãÉ =xÉBÉÉ ºÉ´ÉÉxÉ´ÉÉkÉ BÉÉ ÉiÉlÉ VÉÉ 31 ÉnºÉà¤É® 2010 lÉÉ, ºÉ +ÉMÉ nÉ अन्य वर्षों के लिए बढ़ाने का अनुमोदन कर दिया है। ऐसा उनके सेवा BÉÉãÉ BÉE nÉ®ÉxÉ =xÉBÉÉ =ãÉãJÉxÉÉªÉ ºÉ´ÉÉ+ÉÉ BÉÉ nJÉiÉ cA +ÉÉ® VÉxÉÉciÉ àÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ c* xÉÉº] {ÉÉ®´ÉÉ® BÉE ºÉnºªÉÉ xÉ bÉ. {ÉÉ.VÉÉ. ®É´É, ÉxÉn¶ÉBÉE, BÉÉ <ºÉ ºÉàÉÉxÉ BÉE ÉãÉA cÉnBÉE ¤ÉvÉÉ< nÉ*

ºÉÉAãÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ SÉàÉ½ BÉE VÉ´É |ÉºÉºBÉÉ®hÉ BÉE ÉãÉA ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEA

BÉExpÉªÉ SÉàÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (ºÉÉAãÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), SÉxxÉ xÉ xªÉ ÉàÉãÉÉxÉªÉàÉ <ÉbªÉxÉ]BÉxÉÉãÉÉVÉÉ ãÉÉb®É¶É{É <xÉÉÉ¶ÉAÉ]´É (AxÉAàÉ+ÉÉ<]ÉAãÉ+ÉÉ<) BÉÉªÉÉ#ÉàÉ BÉE +ÉiÉMÉiÉ +ÉÉ<+ÉÉ<AºÉºÉÉ, ¤ÉMÉãÉÉâ BÉE ºÉÉlÉ É´ÉBÉÉºÉiÉ |ÉÉ]ÉAVÉ BÉÉ |ÉªÉÉMÉ BÉÉ®BÉÉ SÉàÉ½ BÉE VÉ´É |ÉºÉºBÉÉ®hÉ àÉ ´ªÉÉ{ÉÉ®BÉÉ +ÉxÉ|ÉªÉÉMÉ BÉE ÉãÉA ABÉE AVÉÉ<àÉ ÉxÉªÉàÉxÉ É´ÉBÉÉºÉiÉ BÉÉ®xÉ ºÉ¤ÉvÉÉ ºÉcªÉÉMÉÉiàÉBÉE +ÉxÉ¤ÉvÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEA*

पुष्प निर्जलीकरण हेतु कार्यशाला

राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ ºÉƺlÉÉxÉ, ãÉJÉxÉ>ó uÉ®É 16.03.2011 मनीषा आश्रम, गोमती नगर की 21 छात्राओं हेतु एकदिवसीय BÉEɪÉÇ¶ÉÉãÉÉ BÉEÉ +ÉɪÉÉäVÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MɪÉÉ* <ºÉ BÉEɪÉÇ#ÉàÉ BÉEÉ àÉÖJªÉ =q¶ªÉ "àÉÉcãÉÉ ºÉ¶ÉkÉÉÉBÉE®hÉ" c* <ºÉ BÉEɪÉÇ#ÉàÉ àÉ (bÉ.) ºÉ®ÉÉVÉxÉÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ BÉEÉ º´ÉÉMÉiÉ BÉE®iÉ cA bÉ. SÉxp ¶ÉJÉ® xÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE, xÉ BÉEcÉ ÉBÉE àÉÉ uÉ®É ºÉÉVÉiÉ +ÉÉgÉàÉ ABÉE +ÉÉ£ÉxÉ´É |ɪÉÉºÉ c* ªÉÉn cÉÉ®É ºÉƺlÉÉxÉ <xÉBÉE º´ÉÉ´ÉãÉà¤ÉÉ cÉxÉ àÉ BÉEÉ< ºÉcªÉÉMÉ BÉE® ºÉBÉEiÉÉ c iÉÉ càÉ +ÉÉiÉ |ɺÉxxÉiÉÉ cÉMÉÉ* <ºÉÉ Én¶ÉÉ àÉ ºÉƺlÉÉxÉ BÉEÉ OÉÉàÉÉÉhÉ ´ÉBÉEɺÉ परियोजना के अन्तर्गत यह एक प्रथम प्रयास है। डॉ. श्रीकृष्ण तिवारी xÉ BÉEɪÉÇ#ÉàÉ BÉEÉ É´ÉºiÉiÉ °ô{É®JÉÉ ´É =q¶ªÉ BÉEÉ VÉÉxÉBÉEÉ®É nÉ* <ºÉ अवसर पर माँ (डॉ.) सरोजिनी अग्रवाल ने कहा कि वर्ष 1978 में =xÉBÉEÉ ABÉE ¤ÉÉ]É BÉEÉ £ÉMÉ´ÉÉxÉ xÉ ¤ÉÉãÉ ÉãɪÉÉ iÉÉ BɪÉÉ c+ÉÉ, <¶´É® xÉ =xc ¤ÉãÉ |ÉnÉxÉ ÉBɪÉÉ ÉBÉE +ÉxÉBÉE ¤ÉÉSSɪÉÉ BÉEÉ {ÉÉãÉ-{ÉÉºÉBÉE® ¤ÉɽÉ BÉE® सकें। इसी दिशा में मनीषा आश्रम की स्थापना गोमतीनगर में की गयी। डॉ. कमला कुलश्रेष्ठ ने कार्यकम का संचालन किया तथा ¤ÉSSÉÉ BÉEÉ SÉÉ® ºÉàÉÚc #ÉÉàÉ¶É&- +ÉÉtÉÉ, +ÉàÉÉVÉÉ, MÉÉ®É ´É nMÉÉ àÉ ¤ÉÉ]É* बच्चों को प्रशिक्षण कार्यक्रम की जानकारी व पुष्प कला का विवरण bÉ. ¤ÉÉ®¶É BÉEàÉÉ® ¤ÉÉxÉVÉÉ uÉ®É ÉnªÉÉ MɪÉÉ* <xÉ ¤ÉSSÉ xÉ ¤ÉÉn àÉ º´ÉªÉ पुष्प निर्जलीकरण किया तथा पुष्प कला के नमूने बनाये। यह कला ÉxÉ¶SɪÉ cÉ <xÉ ¤ÉSSÉÉ BÉEÉ º´ÉÉ´ÉãÉÆ¤ÉÉ ¤ÉxÉÉxÉ àÉ ºÉcɪÉBÉE cÉMÉÉ* +ÉÉgÉàÉ के बच्चों द्वारा बनाये गये पुष्प निर्जलीकृत कलाकृतियों को संस्थान के बिक्री पटल से बिक्री कर प्राप्त धनराशि मनीषा आश्रम को प्रदान BÉEÉ VÉÉBÉEMÉÉ*

OÉ{É** (3)A´É **(4) BÉEàÉSÉÉÉ®ªÉÉ BÉE ÉãÉA ÉcxnÉ BÉEÉªÉ¶ÉÉãÉÉ

AxÉAAãÉ, ¤ÉMÉãÉÉ°ô àÉ OÉ{É** (3), A´É ** (4) BÉE BÉEàÉSÉÉÉ®ªÉÉ BÉE ÉãÉA ÉcxnÉ BÉEÉªÉ¶ÉÉãÉÉ BÉEÉ +ÉɪÉÉäVÉxÉ ÉBɪÉÉ MɪÉÉ* <ºÉ BÉEɪÉ¶ÉÉãÉÉ àÉ ´ÉkÉÉÉ BÉE °ô{É àÉ ASÉAAãÉ, <VÉxÉ |ɣÉÉMÉ BÉE ÉcxnÉ +ÉÉvÉBÉEÉÉ®É bÉ.VÉMÉnÉ¶É |ɺÉÉn +ÉÉàÉÉ jÉiÉ थे। इसमें 45 प्रतिभागियों ने बड़े हर्षोल्लास BÉE ºÉÉlÉ £ÉÉMÉ ÉãɪÉÉ* ºÉ´É|ÉlÉàÉ ={ÉÉºlÉiÉ प्रतिभागियों का एनएएल के वरिष्ठ हिन्दी +ÉÉvÉBÉEÉÉ®É bÉ. |É.gÉÉ àÉÉiÉ xÉ º´ÉÉMÉiÉ ÉBɪÉÉ* डॉ. जगदीश प्रसाद ने पहले सत्र में राजभाषा ={ɤÉÆvÉÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ +ÉÉ® ÉuiÉɪÉ ºÉjÉ àÉ तकनीकी क्षेत्र में राजभाषा हिन्दी के प्रयोग BÉEÉ ºÉ£ÉÉ´ÉxÉÉ+ÉÉ A´É |ÉÉiºÉÉcxÉ ªÉÉVÉxÉÉ+ÉÉ {É® É´ÉºiÉiÉ SÉSÉÉ BÉEÉ*

BÉEɪÉ¶ÉÉãÉÉ BÉE nÉ®ÉxÉ bÉ. VÉMÉnÉ¶É |ɺÉÉn ने बताया कि संघ सरकार की भाषा हिन्दी c, +ÉiÉ& càÉ +É{ÉxÉ nÉxÉBÉE ºÉ®BÉEÉ®É BÉEÉàÉBÉEÉVÉ àÉ ÉcxnÉ BÉEÉ |ɪÉÉMÉ BÉE®xÉÉ +ÉÉxÉ´ÉɪÉ c* ={ÉɺlÉiÉ ®ÉVɺ]® àÉ ÉcxnÉ àÉ cºiÉÉFÉ® BÉE®BÉE càÉ ÉnxÉ +ÉÉ®à£É BÉE® ºÉBÉEiÉ c, iÉBÉExÉÉBÉEÉ É®{ÉÉ] बना सकते हैं, रजिस्टरों में प्रविष्टियां एवं फाइल कवरों पर शीर्षक हिन्दी में लिख ºÉBÉEiÉ c* YÉÉiÉ cÉ ÉBÉE <xÉ iÉàÉÉàÉ BÉEɪÉÉ àÉ ÉcxnÉ BÉEÉ =ããÉJÉxÉÉªÉ |ɪÉÉMÉ BÉE®xÉ {É® £ÉÉ®iÉ ºÉ®BÉEÉ®/AxÉAAãÉ BÉEÉ iÉ®{ÉE ºÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ प्रोत्साहन योजनाओं के अन्तर्गत हर वर्ष xÉBÉEn {É®ºBÉEÉ® |ÉÉ{iÉ ÉBÉEA VÉÉ ºÉBÉEiÉ c* एनएएल के कनिष्ठ हिन्दी आशुलिपिक श्री +ÉàÉÉ®xp BÉEàÉÉ® ɺÉc xÉ <ºÉ BÉEɪÉ¶ÉÉãÉÉ BÉEÉ ºÉ{ÉEãÉ ºÉÆSÉÉãÉxÉ ÉBɪÉÉ*

bÉ. ´ÉÉ.AàÉ. ÉiÉ´ÉÉ®É, xÉ¶ÉxÉãÉ ABÉEbàÉÉ +ÉÉ{ÉE ºÉÉ<ºÉVÉ BÉE {ÉEãÉÉ SÉxÉ MÉA

bÉ. ´ÉÉ.AàÉ. ÉiÉ´ÉÉ®É, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, cn®ÉºÉÉn BÉE £ÉÉ®iÉÉªÉ àÉcÉuÉ{É BÉE É´ÉÉ£ÉxxÉ £ÉÉÉMÉ BÉE +ÉÉ<ºÉÉºlÉÉiÉBÉE ´ªÉ´ÉcÉ® +ÉÉ® £ÉMÉÉiÉBÉÉ ÉxÉn¶ÉÉ, ºÉ®SÉxÉÉ+ÉÉ BÉÉ ´ªÉÉJªÉÉ BÉÉ®xÉ +ÉÉ® MÉâôi´ÉÉ£ÉkÉÉ +ÉvªÉªÉxÉÉ BÉE VÉÉ®A £ÉÉ®iÉÉªÉ àÉcÉuÉ{É BÉE >ó{É® VÉãÉ ºÉÉOÉchÉ {ÉÉ®´ÉiÉxÉÉ BÉÉ àÉÉ{ÉMÉ àÉ =ããÉJÉxÉÉªÉ ªÉÉMÉnÉxÉ BÉE ÉãÉA xÉ¶ÉxÉãÉ ABÉEbàÉÉ +ÉÉ{ÉE ºÉÉ<ºÉVÉ, £ÉÉ®iÉ BÉÉ {ÉEãÉÉ SÉxÉÉ MÉªÉÉ VÉÉ +ÉiªÉxiÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE àÉci´É +ÉÉ® ºÉÉàÉÉÉVÉBÉE ºÉ¤ÉriÉÉ BÉE c*

डॉ. तिवारी के अनेक शोधपत्र बहुत-सी प्रतिष्ठित पीयर रिव्यूड राष्ट्रीय और अन्तरराष्ट्रीय पत्रिकाओं में प्रकाशित हुए हैं और उन्होंने अन्वेषणात्मक {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ+ÉÉ àÉ £ÉÉ ºÉcªÉÉMÉ ÉnªÉÉ c ÉVÉºÉàÉ cÉ<bÉBÉÉ¤ÉxÉ +ÉÉ® JÉÉxÉVÉ ºÉºÉÉvÉxÉÉ BÉE ÉãÉA àÉci´É{ÉhÉ +ÉvÉÉºÉiÉ®ÉªÉ ºÉ®SÉxÉÉ+ÉÉ BÉÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É |ÉnÉxÉ BÉÉ c* ´É +É]ÉBÉÉÉ]BÉÉ BÉE ÉãÉA £ÉÉ®iÉÉªÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE +ÉÉ£ÉªÉÉxÉ BÉE £ÉÉ ºÉnºªÉ lÉ ÉVÉºÉBÉE nÉ®ÉxÉ =xcÉxÉ +É]ÉBÉÉÉ]BÉÉ àÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ º]¶ÉxÉ {É® uGal {ÉÉ®¶ÉrÉÉ BÉÉ ºÉÉxÉÉ¶SÉiÉ {ÉhÉ MÉâôi´É àÉÉ{ÉxÉ +ÉÉ®àÉ£É ÉBÉEªÉÉ*

bÉ. ÉiÉ´ÉÉ®É BÉÉ +ÉxÉBÉE {É®ºBÉEÉ®É ºÉ ºÉààÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ SÉBÉEÉ c VÉºÉ +ÉÉAxÉVÉÉºÉÉA<VÉÉ ¤ÉºÉ] lÉÉÉºÉºÉ {É®ºBÉEÉ®-1998; <xºÉÉ, ªÉ{ÉÉ AºÉ Ab]É (2001), ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® (2003); ªÉ´ÉÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE {É®ºBÉEÉ® (2000); xÉ¶ÉxÉãÉ ÉàÉxÉ®ãÉ +É´ÉÉb-2007 (खनन मंत्रालय, भारत सरकार) और कृष्णन स्वर्ण {ÉnBÉE-2008 (£ÉÉ®iÉÉªÉ £ÉÉ£ÉÉiÉBÉÉ ºÉMÉ~xÉ)* ´É £ÉÉ®iÉÉªÉ £ÉÉ£ÉÉiÉBÉÉ ºÉMÉ~xÉ +ÉÉ® ÉVÉ+ÉÉãÉÉVÉBÉEãÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉE <ÉbªÉÉ BÉE {ÉEãÉÉ c*

आई.एच.बी.टी. में राष्ट्रीय |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ Én´ÉºÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ

´ÉYÉÉÉxÉBÉE तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद् के हिमाचल प्रदेश स्थित ÉcàÉÉãÉªÉ VÉ´ÉºÉ{ÉnÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ ºÉºlÉÉxÉ, {ÉÉãÉàÉ{É® àÉ 11 àÉ< 2011 BÉÉ राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस मनाया गया।

ºÉàÉÉ®Éc BÉE àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ bÉ. AºÉ +ÉªÉ{{ÉxÉ, àÉcÉÉxÉn¶ÉBÉE, £ÉÉ®iÉÉªÉ कृषि अनुसंधान परिषद्, नई दिल्ली ने समारोह में BÉÉ®É½É BÉÉ ºÉn´É £ÉÉVÉxÉ विषय पर मुख्य संभाषण दिया। उन्होंने मृदा-पादप जल प्रबन्धन, एकीकृत खेती, एकीकृत पोषण प्रबन्धन, जैवविविधता का उपयोग, दबाव सहनशील कृषोपजातियों को विकसित करना, बागान यंत्रीकरण, कुशल ऊर्जा प्रबन्धन, {ÉÉºÉãÉÉ{É®ÉxiÉ |ÉºxvÉxÉ, £ÉhbÉ®hÉ cÉxÉ BÉÉ BÉÉàÉ BÉÉ®xÉÉ, {É¶É+ÉÉ BÉÉ ¤ÉÉàÉÉÉ®ªÉÉ के लिए नैदानिक किट का विकास, जलवायु अनुरूप कृषि पद्धति, एग्रोपीडिया +ÉÉ® ºÉSÉxÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ +ÉÉvÉÉÉ®iÉ ºÉcÉªÉiÉÉ BÉÉ {ÉrÉiÉ BÉÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉÉ®xÉ, किसानों को समर्थ बनाने, क्षेत्र विशेष के आधार पर फसल उत्पादन का ãÉFªÉ ÉxÉvÉÉÉ®iÉ BÉÉ®xÉ BÉÉÉªÉ{ÉrÉiÉ BÉÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉÉ®xÉ ºÉÉciÉ BÉÉ< {ÉcãÉ+ÉÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ* +É{ÉxÉ ºÉ¤ÉÉvÉxÉ àÉ =xcÉxÉ ºÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE +ÉxÉ ´ÉÉãÉ ÉnxÉÉ àÉ +ÉÉ<.ºÉÉ.A.+ÉÉ®. iÉlÉÉ ºÉÉ.Aº.+ÉÉ<.+ÉÉ®. BÉE ºÉºlÉÉxÉ ÉàÉãÉBÉE® BÉÉÉàÉ BÉE®MÉ iÉÉÉBÉE <ºÉBÉÉ ãÉÉ£É VÉxÉºÉÉàÉÉxªÉ iÉBÉE {ÉcSÉ ºÉBÉE* =xcÉxÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE £ÉÉ®iÉ <ºÉ ºÉàÉªÉ JÉÉtÉ =i{ÉÉnxÉ àÉ ºÉàÉlÉ n¶É c iÉlÉÉ ÉBÉEºÉÉ £ÉÉ ÉºlÉÉiÉ àÉ +ÉxxÉ BÉÉ BÉEàÉÉ xÉcÉ cÉMÉÉ*

bÉ. ´ÉÉ. AãÉ. SÉÉ{É½É, àÉÉÉxÉxÉÉªÉ {É´É ºÉnºªÉ, ªÉÉVÉxÉÉ +ÉÉªÉÉMÉ, £ÉÉ®iÉ ºÉ®BÉEÉ®, xÉ< ÉnããÉÉ xÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ BÉÉ, =xcÉxÉ +É{ÉxÉ ºÉ¤ÉÉvÉxÉ àÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE ´ÉÉ¶´ÉBÉE ºiÉ® {É® JÉÉtÉ =i{ÉÉnxÉ BÉÉ< àÉqÉ xÉcÉ c, वल्कि विशेष भौगोलिक क्षेत्र में खाद्य उत्पाद की उपलब्धता मुख्य चुनौती c*

bÉ. xÉ®¶É BÉÉàÉÉ®, |ÉàÉJÉ ªÉÉVÉxÉÉ A´É xÉÉÉiÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE iÉlÉÉ +ÉÉtÉÉÉMÉBÉE अनुसंधान परिषद्, नई दिल्ली ने गणमान्य अतिथियों का परिचय दिया तथा àÉcÉÉxÉn¶ÉBÉE, +ÉÉ<.ºÉÉ.A.+ÉÉ®. ºÉ +ÉxªÉ ºÉºlÉÉxÉÉ BÉE ºÉÉlÉ {É®º{É® ºÉcªÉÉMÉ BÉÉ +É{ÉÉãÉ BÉÉ*

समारोह के विशेष अतिथि प्रो एस.के. शर्मा, कुलपति, चौ.स.कु. हिमाचल प्रदेश कृषि विश्वविद्यालय, पालमपुर ने अपने संबोधन में भविष्य àÉ É´ÉÉ¶É´ÉtÉÉãÉªÉ ´É +ÉÉ<.ASÉ.¤ÉÉ.]É. àÉ {É®º{É® ºÉcªÉÉMÉ BÉÉ +ÉÉ¶ÉÉ VÉiÉÉ<*

इस समारोह में संस्थान के स्टाफ के अतिरिक्त स्थानीय कृषि विश्वविद्यालय, +ÉÉ<.´ÉÉ.+ÉÉ®.+ÉÉ<., +ÉÉ<.VÉÉ.A{ÉÉ.+ÉÉ®.+ÉÉ<., BÉÉxpÉªÉ ®¶ÉàÉ ¤ÉÉb A´É +ÉxªÉ É´É£ÉÉMÉÉ BÉE +ÉÉvÉBÉEÉÉ®ªÉÉ, {ÉÉãÉàÉ{É® BÉE MÉhÉàÉÉxªÉ ´ªÉÉkÉªÉÉ A´É àÉÉbªÉÉ BÉE ãÉÉMÉÉ xÉ £ÉÉMÉ ÉãÉªÉÉ*

राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस के अवसर पर राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान ºÉºlÉÉxÉ uÉ®É àÉÉ<#ÉÉÉ¤ÉªÉãÉ]BÉxÉÉãÉÉVÉÉ cºiÉÉxiÉ®hÉ

सीएसआरआई-राष्ट्रीय वनस्पति +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ àÉ ÉnxÉÉBÉ 11 मई 2011 को राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी Én´ÉºÉ BÉÉ +É´ÉºÉ® {É® ABÉ ºÉàÉÉ®ÉcBÉÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉªÉÉ MÉªÉÉ * <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ |ÉÉ. {ÉÉ.BÉÉ. MÉ{iÉÉ, àÉÉxÉxÉÉªÉ +É´ÉBÉÉÉ¶É |ÉÉ{iÉ |ÉÉ{ÉEºÉ® A´É AxÉAAºÉ+ÉÉ< वरिष्ठ वैज्ञानिक, अणु जैविकी |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ, ºÉÉºÉÉAºÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, àÉ®~ lÉ * =xcÉxÉ VÉÉxÉÉÉàÉBÉºÉ (MÉhÉºÉjÉ) iÉlÉÉ ºÉSÉxÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉ ªÉMÉ àÉ ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉSÉÉÉãÉiÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ विषय पर व्याख्यान ÉnªÉÉ * <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ºÉºlÉÉxÉ BÉÉÉ ºÉÉÉÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉA, =tÉÉxÉ +ÉÉàÉ VÉxÉiÉÉ BÉÉ ÉãÉA JÉÉãÉÉ MÉªÉÉ ÉVÉºÉBÉÉÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ ºBÉÉãÉÉ A´É BÉÉÉãÉVÉÉ BÉÉ ¤ÉSSÉÉ iÉlÉÉ ºÉÉàÉÉxªÉ VÉxÉiÉÉ xÉ §ÉàÉhÉ BÉÉ® ãÉÉ£É =~ÉªÉÉ *

ºÉàÉÉ®Éc BÉÉ |ÉÉ®à£É àÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉÉ ÉxÉn¶ÉBÉ bÉ. ºÉÉ.Aº. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ xÉ àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ BÉÉÉ º´ÉÉMÉiÉ A´É {ÉÉ®SÉªÉÉiàÉBÉ ºÉ¤ÉÉvÉxÉ niÉ cA +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉ ÉàÉãÉ +ÉSU {ÉÉ®hÉÉàÉ BÉÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ àÉ ¤ÉnãÉxÉ BÉÉÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉiÉÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ * =xcÉxÉ BÉÉcÉ ÉBÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ Én´ÉºÉ càÉ n¶É uÉ®É É´ÉBÉÉÉºÉiÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ A´É ={ÉãÉÉ¤vÉªÉÉ BÉÉÉ ªÉÉn ÉnãÉÉxÉ BÉÉ ºÉÉlÉ-ºÉÉlÉ ªÉc ºàÉ®hÉ BÉÉ®ÉiÉÉ c ÉBÉ càÉ n¶É BÉÉ ÉãÉA ={ÉªÉkÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ A´É =i{ÉÉnÉ का विकास करें जिससे देश एवं विशेषकर OÉÉàÉÉhÉ VÉxÉiÉÉ ãÉÉ£ÉÉÉx´ÉiÉ cÉ *

<ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉ àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ |ÉÉ. {ÉÉ.BÉÉ. MÉ{iÉÉ xÉ +É{ÉxÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ àÉ BÉÉU =xÉ xÉ< |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ {É® |ÉBÉÉ¶É bÉãÉÉ ÉVÉxÉ {É® VÉ´É É´ÉYÉÉxÉ àÉ #ÉÉÉiÉBÉÉÉ®É +ÉxÉºÉvÉÉxÉ cÉ ®cÉ c* =xcÉxÉ BÉÉ< =SSÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ BÉÉ É´ÉBÉÉºÉ BÉÉÉ ´ªÉÉJªÉÉ BÉÉÉ* =xcÉxÉ BÉcÉ ÉBÉ BÉÉ< =SSÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ BÉÉ É´ÉBÉÉºÉ BÉÉ BÉÉÉ®hÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ ºÉSÉÉÉãÉiÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ iÉlÉÉ +ÉÉÉàÉBÉºÉ BÉÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ FÉjÉÉ (<ºÉàÉ VÉÉxÉÉÉàÉBÉºÉ,]ÉºÉÉ#ÉÉ{]ÉÉàÉBÉºÉ, |ÉÉÉ]ªÉÉàÉBÉºÉ iÉlÉÉ àÉ]ÉÉ¤ÉÉÉãÉÉàÉBÉºÉ ¶ÉÉÉàÉãÉ c) BÉÉ ÉãÉA ´ªÉÉ{ÉBÉ ºiÉ® {É® bÉ]É £ÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ ÉBÉA MÉA c iÉlÉÉ ºÉSÉxÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ {ÉÉÉn{É VÉ´ÉºÉÉSÉBÉÉÉ BÉÉ FÉjÉ BÉÉ ÉãÉA ºÉàÉÉxÉÉxiÉ® É´ÉBÉÉÉºÉiÉ ÉBÉªÉÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉ c* =xcÉxÉ <ºÉ ¤ÉÉiÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ ÉBÉ VÉÉ´É´ÉÉ´ÉYÉÉxÉ àÉ ªÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ É´ÉBÉÉºÉ VÉÉ´ÉBÉ iÉjÉ BÉÉÉ ºÉàÉZÉxÉ iÉlÉÉ ºÉvÉÉ®xÉ àÉ ={ÉªÉÉMÉÉÉ c* |ÉÉ. MÉ{iÉÉ xÉ +ÉxiÉ àÉ +É{ÉxÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ BÉÉÉ ºÉÉ®ÉMÉÉÉiÉ BÉÉ®iÉ cªÉ É´ÉÉtÉÉlÉªÉÉ BÉÉÉ ºÉàÉÉ¤ÉÉvÉiÉ ÉBÉªÉÉ ÉBÉ càÉ xÉ BÉÉ´ÉãÉ xÉ< |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉªÉÉ BÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉ BÉÉ ÉãÉA =ºÉBÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉÉ®xÉÉ iÉBÉ cÉÉ ºÉÉÉàÉiÉ ®cxÉÉ c ¤ÉÉ±BÉÉ <ºÉBÉÉ ºÉÉlÉ cÉÉ ºÉiÉiÉ É´ÉBÉÉÉºÉ BÉÉ ÉãÉA VÉÉxÉBÉÉÉ®É BÉÉ £ÉÉÉ ºÉÉZÉÉ BÉ®xÉÉ SÉÉÉcA*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< BÉÉ YÉÉxÉ {É® +ÉÉvÉÉÉ®iÉ àÉÉ<#ÉÉÉ¤ÉªÉãÉ {ÉÉº]ºÉÉ<b]BÉxÉÉãÉÉVÉÉ ¤ÉºÉb +ÉÉxÉ ¤ÉªÉ´ÉÉ®ªÉÉ ¤ÉÉºÉªÉÉxÉÉ (º]xºÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<-9947) {ÉÉÉ® àÉxÉÉVÉMÉ {ÉÉb ¤ÉÉ®® +ÉÉ{ÉÉ ÉSÉBÉÉ{ÉÉ Ahb É{ÉVÉxÉ{ÉÉ Ahb]àÉÉ<]ºÉ <xÉ {ÉÉÉãb #ÉÉÉ{ºÉ xÉÉàÉBÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ àÉºÉºÉ ¤ÉÉãÉÉVÉÉ #ÉÉÉ{É BÉÉªÉÉ® |ÉÉ.ÉãÉ. (ºÉÉ£ÉÉMªÉ OÉ{É) SÉ®ÉãÉÉ{ÉããÉÉ, cn®É¤ÉÉn-500051, +ÉÉxwÉ |Én¶É BÉÉÉ cºiÉÉxiÉÉ®iÉ BÉÉÉ MÉ<*

AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ ¤ÉªÉÉ´ÉÉ®ªÉÉ ¤ÉÉºÉªÉÉxÉÉ (º]xºÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<-9947) {É® +ÉÉvÉÉÉ®iÉ

राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस के अवसर पर मंच पर आसीन मुख्य अतिथि प्रो. पी.के. गुप्ता (¤ÉÉA), A´É bÉ. ºÉÉ.Aº. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, AxɤÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< (nÉA)

àÉÉ<#ÉÉÉ¤ÉªÉãÉ]BÉxÉÉãÉÉVÉÉ BÉÉÉ bÉ. BÉÉ. àÉ®ãÉÉÉvÉ®xÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, àÉºÉºÉ ¤ÉÉãÉÉVÉÉ #ÉÉÉ{É BÉÉªÉÉ® |ÉÉ. ÉãÉ., cn®É¤ÉÉn BÉÉÉ cºiÉÉxiÉÉ®iÉ BÉÉ®iÉ cA bÉ. ºÉÉ.Aº. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, AxɤÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<

|ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ BÉÉÉ c VÉÉ ºÉ¤ÉºÉ +ÉÉvÉBÉ cÉÉxÉBÉÉÉ®BÉÉ {ÉÉ½BÉÉ VÉºÉ ÉSÉBÉÉ{ÉÉ BÉÉ {ÉÉb ¤ÉÉ®® iÉlÉÉ É{ÉÉVÉxÉ{ÉÉ A´É FÉjÉÉªÉ {ÉÉºÉãÉÉ BÉÉ]àÉÉ<]É BÉÉ É´ÉºÉôr |ÉÉÉ´É c* ªÉc ºÉjÉhÉ BÉÉÉãÉÉxÉÉ {ÉÉÉÉàÉMÉ ªÉÉxÉ]ºÉ (cfu 1x10⁸/g minimum) BÉÉ ºÉÉlÉ 1 |ÉÉiÉ¶ÉiÉ +ÉÉpÉªÉ SÉhÉ +ÉÉvÉÉÉ®iÉ]ÉãBÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ c* AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ ABÉÉ {ÉÉºÉãÉ {É® |ÉÉlÉÉàÉBÉÉ ºÉà´ÉvÉxÉ iÉlÉÉ ºÉjÉhÉ =i{ÉÉn, ¶Éã{ÉÉ ãÉÉ<{ÉÉ bÉ]É, ¤ÉÉªÉÉA{ÉÉÉBÉÉºÉÉ bÉ]É BÉÉÉ विषाणुवीय डाटा जनित किया है। यह उत्पाद एक वर्ष तक ºÉ®ÉFÉiÉ ®ciÉÉ c* ªÉc iÉBÉÉxÉÉBÉÉÉ bÉ. ºÉÉ.AºÉ. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, निदेशक, सीएसआरआई-राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ A´É |ÉÉ. ASÉ.¤ÉÉ. ÉºÉc, {É´É ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ सीएसआरआई-राष्ट्रीय वनस्पति +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ ´ÉiÉàÉÉxÉ àÉ |ÉÉ{ÉÉºÉ® <º]É]áÉ] +ÉÉ{ÉÉ AOÉÉBÉÉãSÉ® ºÉÉ<ºÉVÉ, ¤ÉÉASÉªÉ uÉ®É É´ÉBÉÉÉºÉiÉ BÉÉÉ MÉ<*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® bÉ. BÉÉ. àÉ®ãÉÉvÉ®xÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, àÉºÉºÉ ¤ÉÉãÉÉvÉÉ #ÉÉÉ{É BÉÉªÉ® |ÉÉ.ÉãÉ. (ºÉÉ£ÉÉMÉªÉ OÉ{É) SÉ®ÉãÉÉ{ÉãÉãÉÉ, cn®É¤ÉÉn-500051, +ÉÉxwÉ |Én¶É xÉ ºÉºlÉÉxÉ ºÉ <ºÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉ nºiÉÉ´ÉVÉÉ BÉÉÉ |ÉÉ{iÉ BÉÉ®iÉ cA +É{ÉxÉÉ |ÉºÉxxÉiÉÉ ´ªÉkÉ BÉÉÉ* bÉ. AºÉ.BÉÉ.AºÉ. ®É~É®, ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ A´É |ÉvÉÉxÉ, iÉBÉÉxÉÉBÉÉÉ cºiÉÉxiÉ®hÉ A´É ´ÉÉÉhÉVªÉ É´ÉBÉÉÉºÉ É´É£ÉÉMÉ xÉ <ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉÉ ºÉSÉÉãÉxÉ iÉlÉÉ vÉxªÉ´ÉÉn YÉÉ{ÉxÉ |ÉºiÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ*

´ÉÉºÉÉ´ÉBÉÉ {É®ºBÉÉÉ® É´ÉVÉiÉÉ

bÉ. +É¤ÉºÉÉ® +ÉcàÉn, वैज्ञानिक, राष्ट्रीय ®ÉºÉÉªÉxÉBÉÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ (AxÉºÉÉAãÉ), {ÉhÉ BÉÉÉ VÉ´É É´ÉYÉÉxÉ A´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉ क्षेत्र में वर्ष 2006 के लिए

xÉxÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ àÉ àÉciÉ´É{ÉhÉ योगदान के लिए प्रतिष्ठित वासविक पुरस्कार के ÉãÉA SÉxÉ MÉªÉÉ* ´ÉÉºÉÉ´ÉBÉÉ {É®ºBÉÉÉ® +ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ, É´ÉYÉÉxÉ +ÉÉ® |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉÉ £ÉÉ®iÉ àÉ ¤É¸É´ÉÉ nxÉ BÉÉ ÉãÉA ÉnªÉÉ VÉÉiÉÉ c* bÉ. +É¤ÉºÉÉ® xÉ जैव-नैनो विज्ञान एवं प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में विशेष योगदान दिया है। विशेष रूप से, कवक और पादप निष्कर्ष माध्यमों के प्रयोग द्वारा धातु, +ÉvÉSÉÉãÉBÉÉ +ÉÉ® +ÉÉBÉºÉÉ<b xÉxÉÉ iÉjÉÉ BÉÉ VÉ´É|ÉÉ®iÉ संश्लेषण तथा जैवआण्विक प्रक्रियाओं और क्रियाविधियों के स्पष्टीकरण और नियंत्रण पर =xÉBÉÉ BÉÉÉàÉ BÉÉÉ BÉÉÉ{ÉÉÉ =rÉ®iÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ c*

त्रिकोणीय नैनो स्वर्ण कण संश्लेषण का BÉÉÉàÉ]É]É BÉÉÉàÉÉBÉÉãÉ ÉãÉÉàÉ]b BÉÉÉ cºiÉÉxiÉÉ®iÉ BÉÉ® ÉnªÉÉ MÉªÉÉ c*

bÉ. +É¤ÉºÉÉ® BÉÉÉ +ÉxÉBÉÉ {É®ºBÉÉÉ® |ÉÉ{iÉ c VÉºÉ एनसीएल का वर्ष 2007 का साइंटिस्ट ऑफ द <ªÉ® +É´ÉÉb; VÉ´É |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ É´É£ÉÉMÉ, xÉ< ÉnããÉÉ की टाटा इनोवेशन फैलोशिप वर्ष 2007-08; àÉÉ]É®ÉªÉãÉ É®ºÉSÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉÉ <ÉbªÉÉ àÉbãÉ 2009; शोम मैमोरियल पुरस्कार 2004 वर्ष 2008 में महाराष्ट्र विज्ञान अकादमी के फैलो चयनित।

डॉ. अहमद वर्ष 2009 में भारतीय कवक É´ÉYÉÉxÉ ºÉºlÉÉ BÉÉ ={ÉÉvªÉFÉ ®c* =xc 3-7 VÉxÉ´É®É 2011 BÉÉÉ SÉxxÉ àÉ ºÉà{ÉxxÉ c< 98´ÉÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉÉÉÉºÉ àÉ {ÉÉn{É É´ÉYÉÉxÉ |É£ÉÉMÉ BÉÉ {ãÉÉ]xÉàÉ VÉ¤ÉãÉÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ BÉÉ ÉãÉA SÉxÉÉ MÉªÉÉ* ´É àÉÉ<BÉÉÉãÉÉÉVÉBÉãÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉÉ <ÉhbªÉÉ BÉÉ VÉ®xÉãÉ **BÉÉ´ÉBÉÉ** BÉÉ ºÉà{ÉÉnBÉÉ àÉbãÉ BÉÉ ºÉnºªÉ c* <ºÉBÉÉ +ÉÉiÉÉ®kÉ, =xÉBÉÉ 90 ¶ÉÉvÉ{ÉjÉ {ÉÉªÉÉ®-É®´ªÉÉb ¶ÉÉvÉ {ÉÉjÉBÉÉ+ÉÉ àÉ |ÉBÉÉÉÉ¶ÉiÉ cÉ SÉBÉÉ c +ÉÉ® =xc 15 {É]]] |ÉÉ{iÉ c*

bÉ. A.VÉ. ´ÉàÉÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ, राष्ट्रीय रासायनिक |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ (AxÉºÉÉAãÉ), {ÉhÉ BÉÉÉ ®ºÉÉªÉxÉÉ´ÉYÉÉxÉ +ÉÉ® |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉ FÉjÉ में वर्ष 2008 के प्रतिष्ठित ´ÉÉºÉÉ´ÉBÉÉ {É®ºBÉÉÉ® BÉÉ ÉãÉA SÉxÉÉ MÉªÉÉ* bÉ. ´ÉàÉÉ

xÉ ºÉãªÉãÉÉVÉ ®ºÉÉªÉxÉ +ÉÉ® VÉ´É +É{ÉFÉÉhÉBÉÉ ¤ÉcãÉBÉÉÉ BÉÉÉ ®ºÉÉªÉÉxÉBÉÉÉ BÉÉ FÉjÉ àÉ +ÉOÉhÉÉ ªÉÉMÉnÉxÉ ÉnªÉÉ c*

डॉ. वर्मा ने कृषि अपशिष्ट पदार्थ को उपयोगी ¤ÉcãÉBÉÉÉ +ÉÉ® ®ºÉÉªÉxÉ àÉ ¤ÉnãÉxÉ BÉÉ ÉãÉA MÉxxÉ BÉÉÉ JÉÉ< BÉÉ ºÉãªÉãÉÉVÉ-càÉÉºÉãªÉãÉÉVÉ +ÉÉ® ÉãÉÉMxÉxÉ àÉ ¤ÉnãÉxÉ BÉÉ ÉãÉA £ÉÉiÉ-®ÉºÉÉªÉÉxÉBÉÉ |É£ÉÉVÉxÉ BÉÉÉ |ÉÉ#ÉªÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉiÉ BÉÉÉ, ÉVÉºÉ =tÉÉMÉ BÉÉÉ cºiÉÉiÉÉ®iÉ ÉBÉÉªÉÉ VÉÉ SÉBÉÉÉ c*

bÉ. ´ÉàÉÉ ´ÉiÉàÉÉxÉ àÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉÉ {ÉÉãÉÉàÉ® ºÉÉ<ºÉ (£ÉÉ®iÉ) ({ÉhÉ SÉ{]®) BÉÉ +ÉvªÉFÉ c* =xcÉxÉ ªÉAºÉA, ªÉBÉÉ, VÉàÉxÉÉ, SÉÉxÉ, iÉBÉÉÉÉ, |ÉÉºÉ +ÉÉÉn ¤ÉciÉ ºÉ n¶ÉÉ àÉ +ÉÉàÉÉjÉiÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ ÉnA c +ÉÉ® =xcÉxÉ +É{ÉxÉ +ÉãÉàÉÉ-àÉÉ]® àÉ, º]]] ªÉÉxÉ´ÉÉºÉÉ]É +ÉÉ{ÉÉ xªÉªÉÉBÉÉÉ, ÉºÉ®ÉBªÉÉVÉ, ªÉAºÉA àÉ **ÉbÉºº]ÉMÉ´É¶Éb AãªÉÉàÉxÉÉ ãÉÉBÉSÉ®** £ÉÉ ÉnªÉÉ* VÉcÉ ºÉ =xc {ÉÉASÉbÉ BÉÉÉ nÉ àÉÉxÉn ={ÉÉÉvÉªÉÉ ÉàÉãÉÉ* ´É ´ÉiÉÉ´É®hÉÉªÉ बहुलक जैवन्यूनता के विशेषज्ञ हैं।

bÉ. ´ÉàÉÉ **BÉÉÉ¤ÉÉcÉ<b] {ÉÉãÉÉàÉ®** Ab **]xbºÉ <xÉ BÉÉÉ¤ÉÉcÉ<b]** +ÉxÉºÉvÉÉxÉ {ÉÉjÉBÉÉ+ÉÉ ºÉà{ÉÉnBÉÉ àÉbãÉ BÉÉ ºÉnºªÉ c* =xc nºÉ {É]hÉ] BÉÉ +ÉÉiÉÉ®kÉ 100 ºÉ VªÉÉnÉ ¶ÉÉvÉ{ÉjÉ |ÉBÉÉÉÉ¶ÉiÉ BÉÉ®xÉ BÉÉÉ gÉªÉ |ÉÉ{iÉ c*

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ, SÉhbÉÒMÉgß àÉå ºÉÉ{ÉÉ´ÉÉ<AãÉAºÉ BÉEɪÉ#ÉEàÉ +ÉɪÉÉäÉÊVÉiÉ

nºÉ´ÉÉ BÉEFÉÉ BÉE |ÉÉiÉ£ÉÉ´ÉÉxÉ É´ÉtÉÉlɪÉÉ BÉEÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉEÉ ओर आकृष्ट करने के उद्देश्य ºÉ ºÉMÉ~xÉ àÉå 22-23 àÉÉSÉ 2011 BÉEÉ É´ÉYÉÉxÉ àÉå ªÉ´ÉÉ xÉiÉi´É {É® ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉEɪÉ#ÉEàÉ (ºÉÉ{ÉÉ´ÉÉ<AãÉAºÉ) +ÉɪÉÉäÉÊVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MɪÉÉ* nÉ Én´ÉºÉÉªÉ <ºÉ BÉEɪÉ#ÉEàÉ àÉå cÉ®ªÉÉhÉÉ ®ÉVªÉ BÉE n®-n®ÉVÉ BÉE FÉjÉÉ ºÉ 40 É´ÉtÉÉlɪÉÉ xÉ +É{ÉxÉ +ÉÉ£ÉÉ£ÉÉ´ÉBÉEÉ BÉE ºÉÉlÉ £ÉÉMÉ ÉãɪÉÉ*

gÉÉ AºÉ.ºÉÉ. SÉÉvÉ®ÉÒ, +ÉÉ<AAºÉ, ºÉàɤÉÉävÉxÉ BÉE®iÉ cA

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ xÉ +É{ÉxÉ º´ÉÉMÉiÉ भाषण में सीपीवाईएलएस BÉEɪÉ#ÉEàÉ BÉE +ÉɪÉÉVÉxÉ BÉE àÉãÉ =q¶ªÉ A´É <ºÉBÉE àÉci´É {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ* =xcÉxÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉE àÉÉcBÉE ºÉºÉÉ® uÉ®É |ɺiÉiÉ BÉEÉ MÉ< ºÉ£ÉÉ´ÉxÉÉ+ÉÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉå ¤ÉÉiÉ BÉE®iÉ cA ¤ÉiÉɪÉÉ ÉBÉE ÉBÉEºÉ |ÉBÉEÉ® càÉ |ÉBÉEÉiÉ BÉE +ÉVɤÉÉ ºÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE BÉEÉiÉcãÉ A´É ÉVÉYÉɺÉÉ É´ÉBÉEɺÉiÉ BÉE® ºÉBÉEiÉ c* =xcÉxÉ É´ÉtÉÉlɪÉÉ BÉEÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉEÉ BÉE®ªÉ® BÉE °ô{É àÉå SÉxÉxÉ BÉE ÉãÉA |ÉÉiºÉÉÉciÉ ÉBÉEªÉÉ और कहा कि इससे न केवल आत्मसंतोष |ÉÉ{iÉ cÉiÉÉ c* +ÉÉ{ÉiÉ º´É-É´ÉBÉEÉºÉ A´É VÉxÉBÉEãªÉÉhÉ £ÉÉ cÉiÉÉ c*

gÉÉ AºÉ.ºÉÉ. SÉÉvÉ®ÉÒ, +ÉÉ<AAºÉ, É´ÉkÉ +ÉɪÉÉkÉ A´É |ÉvÉÉxÉ ºÉÉSÉ´É, {ÉÉb¤ãªÉÉbÉ, cÉ®ªÉÉhÉÉ xÉ 22 àÉÉSÉ 2011 BÉEÉ BÉEɪÉ#ÉEàÉ BÉEÉ +ÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE =nPÉÉ]xÉ ÉBÉEªÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® É´ÉtÉÉlɪÉÉ BÉEÉ ºÉ¤ÉÉävÉiÉ BÉE®iÉ cA {É®ÉxÉÉ ªÉÉnå BÉEÉ ºÉÉZÉÉ BÉE®iÉ cA ¤ÉiÉɪÉÉ ÉBÉE ´É ®ÉVÉºlÉÉxÉ ¤ÉÉb BÉEÉ {É®ÉFÉÉ àÉå {ÉcãÉ nºÉ É´ÉtÉÉlɪÉÉ àÉå lÉ* =xcÉxÉ कहा कि बहु-राष्ट्रीय कम्पनियों द्वारा cãÉÉÉBÉE ¤É½ ´ÉiÉxÉ ÉnA VÉÉiÉ c iÉlÉÉ É´ÉtÉÉlɪÉÉ BÉEÉ xÉ´ÉÉSÉÉ® A´É ¶ÉÉvÉ BÉEɪÉ BÉE®iÉ ®cxÉÉ SÉÉÉcA* gÉÉ SÉÉvÉ®É xÉ ¤ÉiÉɪÉÉ ÉBÉE £ÉÉ®iÉ àÉå ÉxÉVÉÉ FÉjÉ +ÉxÉÉºÉvÉÉxÉ BÉEɪÉ àÉå ÉxÉÉvÉ ãÉMÉÉxÉ ºÉ BÉEiÉ®ÉiÉÉ c, ÉBÉExiÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ ºÉ®BÉEÉ® +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉE àÉci´É BÉEÉ JÉ¤É {ÉcSÉÉxÉiÉÉ c +ÉÉ® <ºÉÉÉãÉA ºÉ®BÉEÉ® uÉ®É +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉE ÉãÉA ¤É½ ºiÉ® {É® +ÉxÉnÉxÉ ÉnªÉÉ VÉÉiÉÉ c* =xcÉxÉ ={ÉºlÉiÉ É´ÉtÉÉlɪÉÉ BÉEÉ +ÉvªÉªÉxÉ BÉE ºÉÉlÉ-ºÉÉlÉ ºÉàÉÉSÉÉ®{ÉjÉÉ iÉlÉÉ ®ÉbªÉÉ ´É]É´ÉÉ {É® JÉ¤ÉÉ® BÉE àÉÉvªÉàÉ ºÉ +É{ÉxÉ YÉÉxÉ BÉEÉ ®cxÉ BÉE ÉãÉA |ÉÉäiºÉÉÉciÉ ÉBÉEªÉÉ* =xcÉxÉ BÉEcÉ ÉBÉE VÉºÉ विदेशी राष्ट्रों से कॉलसेंटर का कार्य £ÉÉ®iÉ ºÉ ÉãɪÉÉ VÉÉiÉÉ c =ºÉÉ |ÉBÉEÉ® ´Éc दिन दूर नहीं जब अन्य राष्ट्रों द्वारा +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉEɪÉ £ÉÉ £ÉÉ®iÉ ºÉ BÉE®´ÉɪÉÉ VÉÉAMÉÉ* =xcÉxÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉE ºÉÉ{ÉÉ´ÉÉ<AãÉAºÉ BÉEɪÉ#ÉEàÉ BÉEÉ |ɶÉÆºÉÉ BÉE®iÉ cA <ºÉ ªÉ´ÉÉ ´ÉMÉ àÉå ´ÉYÉÉÉxÉBÉE ¶ÉÉvÉ BÉE |ÉÉiÉ âóÉSÉ =i{ÉxxÉ BÉE®xÉ BÉEÉ ABÉE उत्कृष्ट मंच ¤ÉiÉɪÉÉ*

bÉ. {É´ÉxÉ BÉE{É®, ÉxÉnä¶ÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® xÉ +É{ÉxÉ º´ÉÉMÉiÉ ... =xcÉxÉ É´ÉÉ¶´ÉºÉ´ÉiÉ ÉBÉE É´ÉYÉÉxÉ ºÉ ¶ÉÉÉvÉiÉ BÉEÉ ºÉÉàÉÉxªÉ VÉÉxÉBÉEÉ®É |ÉÉ{iÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA É´ÉtÉÉlÉÉ nä¶É ´É ºÉàÉÉVÉ BÉEãªÉÉhÉ BÉE ÉãÉA É´ÉYÉÉxÉ BÉEÉ BÉE®ªÉ® BÉE °ô{É àÉå SÉÖxÉå,

bÉ. {É´ÉxÉ BÉE{É® +É{ÉxÉ ºÉà¤ÉÉävÉxÉ BÉE nÉ®ÉxÉ

bÉ. BÉE{É® xÉ É´ÉtÉÉÉlÉªÉÉ BÉEÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ ºÉ <ºÉ BÉEÉªÉ BÉEÉ ¶É°ô+ÉÉiÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA |ÉÉ®iÉ ÉBÉEªÉÉ*

BÉEÉªÉ#ÉEàÉ BÉE nÉ®ÉxÉ É´ÉtÉÉlÉªÉÉ xÉ ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ àÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ A´É +ÉxÉºÉvÉÉxÉBÉEiÉÉ+ÉÉ BÉE ºÉÉlÉ É´ÉSÉÉ®-É´ÉàÉ¶É ÉBÉEªÉÉ* BÉEÉªÉ#ÉEàÉ BÉE +ÉiÉMÉiÉ |ÉÉiÉ£ÉÉMÉÉ É´ÉtÉÉlÉªÉÉ BÉEÉ ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ àÉ £ÉÉ ãÉ VÉÉªÉÉ MÉªÉÉ, ÉVÉºÉºÉ ´É VÉÉxÉ ºÉBÉE ÉBÉE +ÉxÉºÉvÉÉxÉ A´É É´ÉBÉEÉºÉ BÉEÉªÉ BÉE® ®cÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉA ´ÉÉºiÉ´É àÉ BÉEºÉÉ ÉnJÉÉ< niÉÉ c +ÉÉ® ´É =xÉ ={ÉBÉE®hÉÉ BÉEÉ nJÉxÉ BÉEÉ +É´ÉºÉ® |ÉÉ{iÉ कर सकें, जिनके विषय में उन्होंने केवल {ÉºiÉBÉEÉ àÉ cÉ {É¸É lÉÉ*

विद्यार्थियों के लिए संगठन के वरिष्ठ वैज्ञानिकों के लोकप्रिय वैज्ञानिक विषयों {É® ´ªÉÉJªÉÉxÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEA MÉA, ÉVÉºÉºÉ ÉBÉE =xÉàÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE ºÉÉSÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉEÉ VÉÉ ºÉBÉE* ªÉc BÉEÉªÉ#ÉEàÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® ÉàÉ¶ÉxÉ BÉEÉ ABÉE ÉcººÉÉ c, ÉVÉºÉBÉEÉ =q¶ªÉ ªÉ´ÉÉ A´É |ÉÉiÉ£ÉÉ´ÉÉxÉ É´ÉtÉÉlÉªÉÉ àÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉE |ÉÉiÉ âóÉSÉ =i{ÉxxÉ BÉE®xÉÉ c* ºÉÉ{ÉÉ´ÉÉ<AãÉAºÉ BÉEÉªÉ#ÉEàÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉEÉ ºÉàÉºiÉ 37 |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ àÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉiÉÉ c*

gÉÉ A.bÉ. BÉEÉãÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE xÉ +ÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE vÉxªÉ´ÉÉn |ÉºiÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* bÉ. AxÉ.AºÉ. +ÉÉãÉJÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE <ºÉ nÉ-Én´ÉºÉÉªÉ BÉEÉªÉ#ÉEàÉ BÉE ºÉàÉx´ÉªÉBÉE lÉ*

ºÉÉ{ÉÉ´ÉÉ<AãÉAºÉ BÉEÉªÉ#ÉEàÉ àÉ |ÉÉiÉ£ÉÉMÉÉ É´ÉtÉÉlÉÉ

राष्ट्रीय अंतर्विषयी विज्ञान तथा प्रौद्योगिकी संस्थान, तिरुवनन्तपुरम

ºÉºlÉÉxÉ BÉE +ÉÉvÉBÉEÉÉ®ªÉÉ/BÉEàÉSÉÉ®ªÉÉ BÉE ãÉÉ£ÉÉlÉ ¤ÉÉãÉSÉÉãÉ BÉEÉ ÉcxnÉ {É® BÉEÉªÉ¶ÉÉãÉÉ BÉEÉ +ÉªÉÉVÉxÉ

ºÉºlÉÉxÉ BÉE +ÉÉvÉBÉEÉÉ®ªÉÉ iÉlÉÉ BÉEàÉSÉÉ®ªÉÉ BÉEÉ +ÉÉ{ÉºÉ àÉ ÉcxnÉ àÉ ´ÉÉiÉÉãÉÉ{É BÉE®xÉ àÉ cÉxÉ ´ÉÉãÉÉ ÉZÉZÉBÉE BÉEÉ n® BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA ¤ÉÉãÉSÉÉãÉ BÉEÉ ÉcxnÉ {É® BÉEÉªÉ¶ÉÉãÉÉ BÉEÉ +ÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉàÉ BÉEãÉ 34 |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ xÉ ¤É½ =iºÉÉc ºÉ £ÉÉMÉ ÉãÉªÉÉ* श्री डी. कृष्ण पणिक्कर, उपनिदेशक (रा.भा.) (ºÉ´ÉÉxÉ´ÉÉkÉ), +ÉÉiÉÉlÉ ´ÉkÉÉ BÉE °ô{É àÉ +ÉÉàÉÉÉjÉiÉ lÉ* ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ ÉcxnÉ +ÉÉvÉBÉEÉ®É gÉÉàÉiÉÉ लतीदेवी ने श्री डी. कृष्ण पणिक्कर तथा ={ÉºlÉiÉ ºÉ£ÉÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉEÉ º´ÉÉMÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* इसके पश्चात अतिथि वक्ता ने राजभाषा BÉEÉªÉÉx´ÉªÉxÉ BÉEÉ ºÉ´ÉvÉÉxÉBÉE +É{ÉFÉÉ, BÉEÉªÉÉx´ÉªÉxÉ BÉEÉ ºÉÉàÉÉxªÉ ÉVÉààÉnÉ®É +ÉÉÉn {É® É´ÉºiÉÉ® ºÉ SÉSÉÉ BÉEÉ* ¤ÉÉn àÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉE ¤ÉÉãÉSÉÉãÉ BÉEÉ ÉcxnÉ ºÉ {ÉÉ®ÉSÉiÉ BÉE®´ÉÉªÉÉ MÉªÉÉ* +É{ÉxÉ nÉxÉBÉE VÉÉ´ÉxÉ àÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ ºlÉÉxÉÉ {É® VÉºÉ +Éº{ÉiÉÉãÉ, bÉBÉEPÉ®, BÉEÉ{ÉÉ cÉ=ºÉ, ¤ÉºÉ-º]b àÉ, +ÉVÉxÉ¤ÉÉ àÉºÉÉÉ{ÉÉ® BÉE ºÉÉlÉ ¤ÉÉVÉÉ® +ÉÉn àÉ +ÉxÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE ´ÉÉiÉÉãÉÉ{É BÉE®xÉ के तरीकों तथा संसदीय राजभाषा समिति BÉE ºÉÉlÉ +ÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE ´ÉÉiÉÉãÉÉ{É BÉE iÉ®ÉBÉEÉ +ÉÉÉn {É® +ÉÉiÉÉlÉ ´ÉkÉÉ xÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ ºÉ SÉSÉÉ BÉEÉ*

+ÉÉiÉÉlÉ ´ÉkÉÉ xÉ BÉEÉªÉÉãÉªÉ àÉ |ÉªÉkÉ cÉxÉ ´ÉÉãÉ BÉEU ºÉÉàÉÉxªÉ É]{{ÉÉhÉªÉÉ, ÉcxnÉ ´ªÉBÉE®hÉ iÉlÉÉ BÉEU àÉÉxÉBÉE +ÉÉvÉÉ É]{{ÉÉhÉªÉÉ BÉEÉ ÉcxnÉ àÉ °ô{ÉÉiÉ®hÉ +ÉÉÉn {É® |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉEÉ ºÉàÉZÉÉªÉÉ +ÉÉ® ¤ÉÉn àÉ BÉEU +ÉÉvÉÉ É]{{ÉÉhÉªÉÉ BÉE ÉcxnÉ +ÉxÉ´ÉÉn {É® |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉEÉ +É£ªÉÉºÉ BÉE®´ÉÉªÉÉ MÉªÉÉ*

+ÉxiÉ àÉ vÉxªÉ´ÉÉn YÉÉ{ÉxÉ BÉE ºÉÉlÉ BÉEÉªÉ¶ÉÉãÉÉ ºÉàÉÉ{iÉ c<*

वैज्ञानिक तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद् (सीएसआईआर) भारत का प्रमुख औद्योगिक अनुसंधान एवं विकास संगठन है। वर्ष 2002 में अपनी हीरक जयंती के अवसर पर **सीएसआईआर** ने स्कूली बच्चों के लिए इन्वेंशन पुरस्कार की शुरुआत की थी ताकि बच्चों में बौद्धिक सम्पदा के प्रति जागरूकता, रुचि और प्रेरणा पैदा हो सके।

पुरस्कार

इस पुरस्कार का नाम बदलकर **'स्कूली बच्चों के लिए सीएसआईआर इनोवेशन पुरस्कार (सीआईएएससी-2011)'** कर दिया गया है। समूचे विश्व में 26 अप्रैल को मनाए जाने वाले विश्व बौद्धिक सम्पदा दिवस के अवसर पर सीएसआईआर इस पुरस्कार के लिए आवेदन आमंत्रित करता है।

आवेदन

आवेदक को इस पुरस्कार के लिए प्रस्तुत इनोवेशन का विवरण हिंदी अथवा अंग्रेजी में देना होगा जिसकी शब्द सीमा 5000 से अधिक नहीं होनी चाहिए, साथ ही इसका सार (100 शब्दों से अधिक नहीं) देना होगा, जो एक अलग कागज पर निम्नांकित व्यक्तिगत ब्यौरों सहित उस स्कूल के **प्रधानाचार्य/प्रधान** द्वारा प्रमाणित (मोहर तथा तारीख सहित) और उन्हीं के माध्यम से भेजना होगा, जहां वह विद्यार्थी नामांकित है।

इनोवेशन का शीर्षक, नाम, जन्म की तारीख, स्कूली और आवासीय पता, कक्षा, टेलीफोन नं. (आवास/स्कूल), ई-मेल पता।

राज्य, राष्ट्रीय, अन्तर्राष्ट्रीय स्तर के अथवा इसके समकक्ष पुरस्कारों के लिए पहले से चयनित प्रस्तावों के मामले में सीआईएएससी- 2011 के विचारार्थ केवल ऐसे विषयों को ही प्रस्तुत किया जाए जिनमें उन्नयन किया गया हो। **1 जनवरी से 31 अक्तूबर, 2011 की अवधि के दौरान प्रकाशित/प्रदर्शित इनोवेशन्स पर भी पुरस्कार हेतु विचार किया जा सकता है।**

पुरस्कार के लिए उन्हीं आवेदनों पर विचार किया जाएगा जिनके साथ अपेक्षित ड्राइंग/फोटोग्राफ और **हिंदी अथवा अंग्रेजी** भाषा में अधिकतम 5000 शब्दों में आविष्कार का विवरण संलग्न होगा। इस विवरण में **इनोवेशन** की **नवीन विशेषताओं** और इससे होने वाले लाभों के विशेष उल्लेख के साथ विषय-विशेष का समस्या-समाधान सम्मिलित होना चाहिए।

आवेदक की पात्रता

किसी भी भारतीय स्कूल में पढ़ने वाला 31 जुलाई, 2011 को 18 वर्ष से कम उम्र का कोई भी विद्यार्थी आवेदन कर सकता है। **एक विद्यार्थी केवल एक ही प्रविष्टि दे सकता है। विद्यार्थी द्वारा अथवा विद्यार्थियों के समूह द्वारा प्रस्ताव प्रस्तुत किए जा सकते हैं।**

इनोवेशन

प्रस्तुत इनोवेशन नवीन तथा उपयोगी होना चाहिए। यह आविष्कार एक नई संकल्पना अथवा विचार या किसी वर्तमान समस्या का समाधान अथवा पूर्णतया एक नई विधि/प्रक्रिया/युक्ति/उपयोगिता हो सकता है। इस इनोवेशन की संकल्पना को केवल मॉडल, प्रोटोटाइप अथवा प्रयोगात्मक आंकड़ों द्वारा सिद्ध किया हुआ होना चाहिए। ***बेहतर होगा कि विद्यार्थियों के इनोवेशन का फोकस 'इंटेलिजेंट टॉयस' पर हो। तथापि, अन्य विषयों से संबंधित इनोवेशन्स बराबर के पात्र होंगे।***

निबंधों/प्रकाशित साहित्य/इंटरनेट से डाउन लोड की गई सूचना के मात्र संकलन पर पुरस्कार हेतु विचार नहीं किया जाएगा। अध्यापकों/माता-पिता/मित्रों अथवा अन्यों के द्वारा प्रदत्त सहायता/मार्गदर्शन का उचित रूप से आभार प्रकट किया जाना चाहिए।

चयन

पुरस्कार विजेताओं का चयन एक उच्चस्तरीय चयन समिति द्वारा किया जाएगा। आवश्यकता पड़ने पर इन छांटे गए अभ्यर्थियों को दिल्ली अथवा किसी अन्य उपयुक्त स्थान पर साक्षात्कार के लिए आमंत्रित किया जा सकता है। **पुरस्कार चयन समिति/सीएसआईआर का निर्णय अंतिम होगा तथा आवेदकों के लिए बाध्यकारी होगा और इस बारे में किसी भी प्रकार की पूछताछ/पत्राचार पर विचार नहीं किया जाएगा।**

आवश्यक सूचना

☞ **अंतिम तारीख**

31 अक्तूबर, 2011 को अथवा उससे पहले प्राप्त आवेदनों पर ही पुरस्कार हेतु विचार किया जाएगा।

☞ **पुरस्कारों की संख्या तथा नकद पुरस्कार**

पुरस्कार : कुल मिलाकर 30 पुरस्कार हैं। प्रमाण-पत्र सहित निम्नवत नकद पुरस्कार भी प्रदान किए जाएंगे।

प्रथम पुरस्कार	(1)	रुपये 1,00,000/-
द्वितीय पुरस्कार	(2)	प्रत्येक रुपये 50,000/-
तृतीय पुरस्कार	(3)	प्रत्येक रुपये 30,000/-
चतुर्थ पुरस्कार	(4)	प्रत्येक रुपये 20,000/-
पंचम पुरस्कार	(20)	प्रत्येक रुपये 10,000/-

आवश्यक नहीं है कि उक्त सभी 30 पुरस्कार प्रदान किए ही जाएं।

पुरस्कारों की घोषणा

इन पुरस्कारों की घोषणा 1 जनवरी, 2012 को नई दिल्ली में की जाएगी तथा इसकी सूचना केवल पुरस्कार विजेताओं को ही भेजी जाएगी।

किसके पास भेजें

टंकित आवेदन पंजीकृत डाक/कुरियर द्वारा

प्रधान, इनोवेशन प्रोटेक्शन यूनिट-सीएसआईआर, निस्केयर बिल्डिंग,

14, सत्संग विहार मार्ग, स्पेशल इंस्टिट्यूशनल एरिया, नई दिल्ली - 110 067 को भेजे जाएं तथा लिफाफे के ऊपर बांए कोने पर सीआईएएससी - 2011 लिखा होना चाहिए। आप अपना आवेदन ई-मेल द्वारा भी इस पते *head.ipu@niscair.res.in* पर भेज सकते हैं। **तथापि, प्रधानाचार्य के प्रमाणीकरण सहित डाक के माध्यम से हार्डकॉपी भी भेजी जाए।**

AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, ãÉJÉxÉ>ó àÉ É´ÉYÉÉxÉ Én´ÉºÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ

राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ ºÉƺlÉÉxÉ (AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), ãÉJÉxÉ>ó xÉ 28 {ÉEò®´ÉÉ® 2011 BÉÉä É´ÉYÉÉxÉ Én´ÉºÉ BÉÉ °ô{É àÉ àÉxÉɪÉÉ ´É ºÉƺlÉÉxÉ VÉxÉiÉÉ BÉä ÉãÉA JÉãÉÉ ®cÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® n¶ÉÉ BÉä VÉÉxÉä-àÉÉxÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉ bÉ. AºÉ.A.ASÉ. +ÉÉ¤ÉnÉ VÉÉ ÉBÉ àÉiºªÉ É´É¶´É´ÉtÉÉãɪÉ, àÉàɤÉÉ< BÉä BÉÖãÉ{ÉÉiÉ ®c SÉÖBÉä c, xÉ +É{ÉxÉÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ |ɺiÉÖiÉ ÉBɪÉÉ*

bÉ. +ÉÉ¤ÉnÉ BÉÉ º´ÉÉMÉiÉ BÉäxp BÉä ºÉºlÉÉxÉ BÉä ÉxÉn¶ÉBÉ bÉ. SÉxp¶ÉJÉ® xÉÉÉ]ªÉÉãÉ xÉ +É{ÉxÉ É´ÉSÉÉ® ´ªÉkÉ BÉ®iÉ cA BÉcÉ ÉBÉ É´ÉYÉÉxÉ Én´ÉºÉ BÉÉ àÉci´É{ÉhÉ ÉnxÉ BÉä °ô{É àÉ àÉxÉɪÉÉ VÉÉxÉÉ SÉÉÉcA, BÉªÉÉÉBÉ xªÉxÉiÉàÉ »ÉÉiÉÉ ºÉ bÉ. ®àÉxÉ xÉ ABÉä AºÉÉ JÉÉäVÉ BÉÉ ÉVɺÉ É´É¶´É àÉ xÉÉ¤ÉãÉ {ÉÖ®ºBÉÉ® ºÉ {ÉÖ®ºBÉiÉ ÉBɪÉÉ MɪÉÉ* bÉ. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ xÉ BÉcÉ ÉBÉ <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® bÉ. +ÉÉ¤ÉnÉ BÉÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ càÉÉ® ªÉ´ÉÉ वैज्ञानिकों के मस्तिष्क में एक वैज्ञानिक àÉÉxÉÉºÉBÉiÉÉ BÉÉ ÉBÉÉºÉ BÉ®MÉÉ* =xcÉxÉ bÉ. +ÉÉ¤ÉnÉ BÉÉ ºÉÉFÉ{iÉ VÉÉ´ÉxÉ {ÉÉ®SɪÉ £ÉÉ |ɺiÉÖiÉ ÉBɪÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® bÉ. +ÉÉ¤ÉnÉ xÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ |ɺiÉÖiÉ BÉ®iÉ cA BÉcÉ ÉBÉ ºÉÉMÉ® É´É•É BÉÉ +ÉxÉ{ÉÉàÉ vÉ®Éc® c VÉÉ ÉBÉ {ÉÉ´ÉÉ BÉÉ 71 |ÉÉiɶÉiÉ ÉcººÉ àÉ {ÉEÉãÉ c+ÉÉ c iÉlÉÉ 97 |ÉÉiɶÉiÉ VÉãÉ¶É को बनाता है। सागर से वाष्पीकरण ही विश्व में जल संचार व वर्षा का मुख्य »ÉÉiÉ cÉiÉÉ c* ºÉÉMÉ® àÉ +ÉxÉBÉÉ ®cºªÉ ÉU{É cA c* ºÉÉMÉ® º´ÉªÉ àÉ ABÉÉ nÉxÉªÉÉ c, VÉcÉ {É® VÉÉ´É VÉMÉiÉ BÉÉ 2 ãÉÉJÉ 30 cVÉÉ® |ÉVÉÉÉiɪÉÉ {ÉɪÉÉ VÉÉiÉÉ c* ªÉc +ÉÉ¶SɪÉ BÉÉ ¤ÉÉiÉ c ÉBÉ V´ÉÉãÉÉàÉÉJÉÉ BÉÉ 90 |ÉÉiɶÉiÉ PÉ]xÉÉA ºÉÉMÉ® ºÉ cÉ =iºÉÉVÉiÉ cÉiÉÉ c* ´ÉiÉàÉÉxÉ ÉSÉÉBÉÉiºÉÉ É´ÉYÉÉxÉ àÉ £ÉÉ ºÉÉMÉ® BÉä »ÉÉiÉ ºÉ +ÉxÉBÉÉ n´ÉÉ+ÉÉ BÉÉ ÉBÉÉÉºÉ c+ÉÉ c iÉlÉÉ ªÉc àÉÉxÉ´É BÉä ÉciÉ àÉ ABÉä +ÉiªÉiÉ ãÉÉ£ÉBÉÉ®É »ÉÉiÉ c* =xcÉxÉ É´ÉSÉÉ® ´ªÉkÉ ÉBɪÉÉ ÉBÉ ´ÉiÉàÉÉxÉ ºÉàÉªÉ àÉ ºÉÉMÉ® BÉÉ VÉ´É É´É´ÉvÉiÉÉ £ÉÉ +ÉÉvÉBÉ दूषित की जा रही है ÉVɺÉBÉÉ {ÉÉãɺ´Éâó{É पर्यावरण प्रदूषण से अनेक समस्याएँ =i{ÉzÉ cÉ ®cÉ c* càÉ ºÉàÉp BÉÉ ºÉ®ÉFÉiÉ ®JÉxÉÉ c iÉÉÉBÉ càÉÉ®É VÉÉ´ÉxÉ ºÉJÉàÉªÉ ®c ºÉBÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® bÉ. AºÉ.BÉÉ.AºÉ. ®É~É® xÉ vÉxªÉ´ÉÉn |ɺiÉÉ´É |ɺiÉÖiÉ ÉBɪÉÉ iÉlÉÉ bÉ. A.BÉÉ. MÉÉÉxɪÉÉãÉ xÉ BÉɪÉ#ÉàÉ BÉÉ ºÉSÉÉãÉxÉ ÉBɪÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ºlÉÉxÉÉªÉ É´ÉtÉÉãɪÉÉ BÉä ãÉMÉ£ÉMÉ 200 ºÉ +ÉÉvÉBÉ UÉjÉ/UÉjÉÉ+ÉÉ xÉ ºÉƺlÉÉxÉ BÉÉ +É´ÉãÉÉBÉxÉ ÉBɪÉÉ*

राष्ट्रीय विज्ञान दिवस के +É´ÉºÉ® {É® àÉSÉ {É® +ÉÉºÉÉxÉ c (¤ÉÉA ºÉ) bÉ. ºÉÉ AºÉ xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< A´É bÉ. AºÉ A ASÉ +ÉÉ¤ÉnÉ, £ÉiÉ{É´É BÉÉãÉ{ÉÉiÉ,àÉiºªÉ É´É¶´É´ÉtÉÉãɪÉ, àÉàɤÉÉ<

àÉJªÉ +ÉÉiÉlÉ bÉ. AºÉ A ASÉ +ÉÉ¤ÉnÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMɪÉÉ BÉä ºÉÉlÉ

राष्ट्रीय विज्ञान संचार एवं सूचना स्रोत संस्थान (निस्केयर), डॉ. के.एस. कृष्णन मार्ग,
नई दिल्ली-110012 के लिए दीक्षा बिष्ट द्वारा मुद्रित एवं प्रकाशित, निस्केयर प्रेस द्वारा मुद्रित।
संपादकः दीक्षा बिष्ट; सह संपादकः विनीता सिंघल; अनुवादः मीनाक्षी गौड़; डिजाइन एवं ले +ÉÉ>ó]& ºÉ®àÉÉ nkÉÉ; कम्पोजिंगः कृष्णा
{ÉEÉxÉ& 25848702, 25846301, 25846303, 25842990, 25846304-7/361 ÉÉàÉ& PUBLIFORM. New Delhi; {ÉEBÉºÉ& 25847062
<-àÉãÉ& deeksha@niscair.res.in ´ÉäɺÉÉ<]& http://www.niscair.res.in {ÉÉjÉBÉÉ |ÉÉ{iÉ xÉ cÉxÉ BÉÉ ÉºlÉÉiÉ àÉ {ÉEÉxÉ xÉ. 25841647 {É® ºÉà{ÉBÉ BÉ®